

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра германської і української філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
Магістр

на тему: «Іронія як стилістичний засіб у сучасній англійській прозі»

Виконала: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Германські мови і переклад (англійська та
німецька мови)
другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 035 Філологія
групи 1
Клепач О. А.
Керівник: Люлька Н. М.
Рецензент: Петрушова Н. В.

Полтава - 2025 року

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра германської і української філології

Освітньо-професійна програма
Германські мови і переклад (англійська та німецька мови)
спеціальність 035 Філологія
рівень вищої освіти другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Наталія СИЗОНЕНКО

14 листопада 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
Клепач Олександр Андрійович

1. Тема роботи: «Іронія як стилістичний засіб у сучасній англійській прозі»,
керівник роботи: кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської і української філології Люлька Вікторія Миколаївна

Затверджені засіданням кафедри протокол № 5 від 28.10.2024 року

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 10 грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи:

Опрацювання інформаційних джерел та наукових досліджень відповідно до тематики кваліфікаційної роботи

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

Розділ 1. Теоретичні засади вивчення іронії в сучасній лінгвістиці

Розділ 2. Постмодерністська чутливість і роль іронії в естетиці недовіри

Розділ 3. Поетика іронії у творчості Курта Воннегута

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження

6. Дата видачі завдання: 14 листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи.	03.10.2024 р. – 29.10.2024 р.	
2	Затвердження завдання на кваліфікаційну роботу, узгодження плану	30.10.2024 р. – 14.11.2024 р.	
3	Опрацювання літературних джерел	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	15.11.2024 р. – 10.11.2025 р.	
5	Виконання теоретичного розділу роботи	15.11.2024 р. – 03.02.2025 р.	
6	Виконання прикладних розділів роботи	04.02.2025 р. – 03.11.2025 р.	
7	Оформлення тексту роботи	04.11.2025 р. – 12.11.2025 р.	
8	Попередній захист роботи на кафедрі	13.11.2025 р. – 14.11.2025 р.	
9	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	17.11.2025 р. – 25.11.2025 р.	
10	Нормо-контроль	26.11.2025 р. – 02.12.2025 р.	
11	Захист кваліфікаційної роботи	17.12.2025 р.	

Здобувач вищої освіти _____ Олександра КЛЕПАЧ

Керівник роботи _____ Вікторія ЛЮЛЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІРОНІЇ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ	9
1.1. Поняття іронії: лінгвістичний, філософський та літературознавчий аспекти	10
1.2. Види іронії: вербальна, ситуаційна, драматична, екзистенційна	13
1.3. 1.3. Іронія як прагматичний феномен: імплікатури, алюзії, пресупозиції	16
1.4. Функції іронії в художньому тексті (характеротворча, оцінна, комічна, критична)	19
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІРОНІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ПРОЗІ	25
2.1. Загальні тенденції розвитку англomовної прози другої половини ХХ – початку ХХ століття	26
2.2. Постмодерністська чутливість і роль іронії в естетиці недовіри	28
2.3. Стилiстичні засоби вираження іронії: контраст, гра слів, інтертекстуальність, пародія	31
2.4. Іронія як спосіб критики соціальних, політичних та культурних реалій	34
РОЗДІЛ 3. ПОЕТИКА ІРОНІЇ У ТВОРЧОСТІ КУРТА ВОННЕГУТА	41
3.1. Іронічний світогляд Курта Воннегута: філософські та естетичні витоки	42
3.2. Вербальна іронія та сарказм у романі «Бойня номер п'ять»	46
3.3. Гротеск, чорний гумор і ситуаційна іронія в романі «Колиска для кішки»	49
3.4. Іронічне моделювання майбутнього та антиутопічні мотиви в романі «Сніданок для чемпіонів»	52
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що іронія є одним із провідних стилістичних засобів у сучасній англійській прозі, що дозволяє автору передавати багатогранні психологічні та емоційні стани персонажів, та критично оцінювати соціальні, політичні та культурні явища. У контексті сучасної літератури іронія перестає бути суто комічним прийомом і стає засобом глибокого аналізу реальності, механізмом відображення складних моральних і філософських проблем, а також інструментом створення багатозначних художніх образів. Постмодерна література, для якої характерні інтертекстуальність, деконструкція канонів та скепсис щодо універсальних істин, відкриває широкі можливості для дослідження іронії як стилістичного феномену, здатного поєднувати комічне, критичне та філософське бачення світу. Іронія дозволяє авторам створювати текст, який одночасно розважає і змушує замислитися, формує унікальний стиль і підкреслює авторську позицію.

Особливого значення іронія набуває в англомовній прозі другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Цей період характеризується активним пошуком нових літературних форм та засобів вираження, експериментами з наративом і мовною структурою тексту, а також прагненням відобразити складність сучасного світу, де конфлікт між суб'єктивною та об'єктивною реальністю, моральними цінностями та суспільними нормами стає центральним. Іронія стає засобом, який дозволяє авторові водночас дистанціюватися від зображуваних подій і глибоко включитися у процес художнього осмислення дійсності. Вона надає тексту багатшаровості, дозволяє створювати алюзії на інші тексти, культурні або історичні явища, а також розкривати внутрішні конфлікти персонажів через контрасти між висловленим і прихованим змістом.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Кваліфікаційна робота розроблена та впроваджена в рамках науково-дослідного

напряму кафедри германської і української філології відповідно до теми: «Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика»

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей реалізації іронії як стилістичного засобу у сучасній англійській прозі та аналізі її функцій у текстах обраних авторів. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких завдань:

- розглянути поняття іронії в лінгвістичному, філософському та літературознавчому аспектах;
- класифікувати види іронії та визначити її функції у художньому тексті;
- проаналізувати способи реалізації іронії у сучасній англійській прозі;
- дослідити поетику іронії на прикладі творів Курта Воннегута,
- визначити роль іронії у формуванні художнього стилю автора та її вплив на читача;
- оцінити соціально-культурне та естетичне значення іронії в англійській літературі кінця XX – початку XXI століття.

Об'єктом дослідження є художній текст сучасної англійської прози, а **предметом** – іронія як стилістичний засіб, її функції та способи реалізації у конкретних художніх творах. Теоретичною основою роботи послужили праці видатних літературознавців і лінгвістів, присвячені феномену іронії, комічного та постмодерних стратегій у літературі. Зокрема, важливими для дослідження є роботи Booth W. C., Hutcheon L., Waugh P., Leech G. та Short M., які дозволяють поєднати лінгвістичний, літературознавчий і прагматичний підходи до аналізу тексту.

Методологічну базу становлять загальнонаукові **методи** аналізу, порівняльно-типологічний аналіз, контент-аналіз художніх текстів, інтертекстуальний підхід, а також елементи прагматики і семіотики, що дають змогу розкрити багатofункціональний характер іронії.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному дослідженні іронії як стилістичного засобу у сучасній англійській прозі, поєднанні лінгвістичного та літературознавчого аналізу, виявленні її функціональної ролі у творах Курта

Воннегута, а також у показі того, як іронія моделює світогляд і формує авторський стиль у постмодерному контексті. **Практичне значення** дослідження полягає у можливості використання його матеріалів для викладання сучасної англійської літератури, стилістики та перекладознавства, а також для подальших академічних досліджень у сфері вивчення іронії, гумору та постмодерного письма.

У сучасному літературному процесі іронія виступає багатофункціональним засобом, який забезпечує як естетичне задоволення читача, так і інтелектуальний виклик. Вона здатна одночасно смішити і глибоко змушувати замислюватися, відкривати приховані сенси тексту і формувати критичне ставлення до соціальних явищ. Особливо це помітно у творах Курта Воннегута, де іронія стає не просто елементом гумору, але й інструментом філософського осмислення історичних подій, людської природи, моральних дилем і екзистенційних проблем. Завдяки використанню вербальної, ситуаційної та структурної іронії К. Воннегут створює тексти, які поєднують емоційність, критичність і художню оригінальність.

Структура роботи визначена логікою дослідження. Перший розділ присвячений теоретичним засадам вивчення іронії, аналізу її понять, видів і функцій у художньому тексті. Другий розділ зосереджується на особливостях реалізації іронії у сучасній англійській прозі, аналізі стилістичних прийомів, що дозволяють досягти комічного, сатиричного або філософського ефекту. Третій розділ містить поетику іронії у творах Курта Воннегута, зокрема романах «Бойня номер п'ять», «Колиска для кішки» та «Сніданок для чемпіонів», де досліджується функціонування вербальної, ситуаційної та чорної іронії у поєднанні з філософськими мотивами автора.

Апробація результатів дослідження. Апробація науково дослідження відбувалася під час участі в науково-практичних конференціях, круглих столах: VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика», в межах роботи наукового гуртка «Актуальні

питання філології».

Публікації. За результатами кваліфікаційної роботи було опубліковано тези.

Клепач Олександра, Люлька Вікторія. IRONY AS A MARKER OF AUTHORIAL STYLE IN MODERN ENGLISH PROSE. *Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика* : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 20 листопада 2025 р.). Полтава : ПДАУ, 2025.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота викладена на 75 сторінках, з них 62 сторінок основного тексту, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ІРОНІЇ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Розділ присвячено теоретичним аспектам дослідження іронії як мовного та комунікативного явища, що становить важливу частину сучасної лінгвістики та літературознавства. Іронія є багатофункціональним засобом, який реалізується на рівні мови через специфічні вербальні, прагматичні та семантичні механізми. Її дослідження у лінгвістичному аспекті дозволяє не тільки класифікувати різні типи іронії, а й виявити закономірності її використання у художніх текстах, мовленні та міжособистісній комунікації.

Сучасна лінгвістика розглядає іронію як прагматичний феномен, що виникає в процесі сприйняття і тлумачення висловлювань та контексту, де буквальне значення слова часто протиставляється прихованому смислу. Особливу увагу приділено дослідженню мовних маркерів іронії, таких як інтонаційні, морфологічні, синтаксичні та лексичні засоби, які створюють ефект подвійного змісту та дозволяють читачеві або слухачеві розпізнати авторський намір. Поглиблений аналіз цих механізмів дає змогу окреслити функції іронії як засобу оцінки, критики, коментування соціальної реальності та формування гумору.

Особливої уваги заслуговує постмодерний підхід до вивчення іронії, де вона виступає як основний елемент стилістики художнього тексту та важливий компонент авторського світогляду. Постмодерністська література активно експериментує з мовними формами, за допомогою іронії можна підкреслити відносність істини, множинність інтерпретацій текстів та деконструкцію канонів. Вивчення таких аспектів у сучасній лінгвістиці дає змогу систематизувати способи реалізації іронії, а також аналізувати її роль у формуванні художнього стилю та сприйнятті читачами текстів сучасних англomовних письменників.

Отже, теоретичний аналіз іронії у сучасній лінгвістиці створює основу для її подальшого комплексного дослідження у художніх текстах, дозволяє визначити типологію іронії, механізми її реалізації та функції, що вона виконує у процесі комунікації та художнього висловлювання.

1.1. Поняття іронії: лінгвістичний, філософський та літературознавчий аспекти

Іронія – феномен складний і багатовимірний, що охоплює мовну, когнітивну, культурну та художню сфери. У різних наукових традиціях – лінгвістичній, філософській, літературознавчій – іронія розуміється по-різному, проте всі ці підходи взаємодоповнюють один одного, даючи змогу усвідомити її сутність у всій повноті. Її багатоплановість робить іронію важливим елементом сучасної англійської прози, де вона одночасно виконує комунікативні, когнітивні, естетичні та філософські функції.

У лінгвістичному аспекті іронію розглядають як мовну стратегію або троп, що ґрунтується на контрасті між буквальним значенням висловлення і тим, що насправді мають на увазі. Американський критик Вейн Бут [17, р. 25] визначає іронію як «covert» – приховане мовленнєве зітхання, яке вимагає від адресата реконструкції значення: читач має «відкинути» буквальний сенс і спробувати інтерпретувати прихований. В. Бут виділяє чотири основні характеристики «стабільної іронії»: навмисність, прихованість, необхідність активної реконструкції сенсу і локалізованість у тексті [17, р. 25]. Цей підхід підкреслює, що іронія – не випадковий збіг або жарт, а свідомо сконструйований дискурсивний акт, що передбачає спільний культурний або мовний код між автором і адресатом. Без такого спільного контексту іронія втрачає свою силу.

Сучасна лінгвістика розглядає іронію як прагматичний феномен, тобто як різновид мовленнєвого акту або дискурсу. Як зазначає Л. Хатчеон [35, р. 17],

іронія «конститується через взаємовідношення сказаного і неказаного, створюючи подвійне значення, яке можна прочитати через контекст і культурні коди». Це означає, що сприйняття іронії вимагає участі адресата, який повинен знати контекст, соціальні норми, історичні та культурні відсилки. У цьому сенсі іронія є активним комунікативним інструментом: вона не просто передає інформацію, а формує оцінку, підкреслює абсурдність або парадоксальність ситуації, стимулює критичне мислення [4, с. 48].

Когнітивний підхід до іронії підкреслює, що її сприйняття – це процес ментальної реконструкції сенсу. В. Пріступа [56, р. 103] наголошує, що «іронічне висловлювання формує когнітивну рамку, у якій відбувається зіставлення буквального і прихованого смислу». Читач чи слухач має одночасно обробляти два рівні значення, що створює ефект подвійного смислу. Н. Горностаєва [29, р. 995] додає, що іронія в мовленні є «механізмом соціальної взаємодії, що дозволяє критикувати явища або поведінку, не порушуючи формальних норм мовлення». Ця подвійність є одним із визначальних елементів іронії, що увиразнює її від простої гри слів або жарту.

Філософський аспект іронії формувався з давніх часів. Грецьке слово *εἰρωνεία* означало «приховування справжніх намірів» або «вдаване неуцтво». Античні мислителі, зокрема Сократ, використовували іронію як метод пізнання: він ставив запитання, прикидаючись невігласом, щоб спонукати співрозмовника самостійно виявити суперечності у власних твердженнях [35, р. 23]. У модерній і постмодерній традиції іронія перетворюється на екзистенційний інструмент, який відображає складність життя, сумнів у абсолютності істин та критичне осмислення соціальних явищ [44, р. 112]. Отже, іронія стає не лише риторичним прийомом, а й способом мислення, критичного сприйняття світу та культурного осмислення подій.

Літературознавчий аспект іронії пов'язаний із її роллю як художнього прийому. Р. Струць [12, с. 39] зазначає, що «іронія дозволяє створювати багаторівневий текст, у якому поверхневий сюжет і прихований підтекст

формують складну систему смислів». У сучасній англомовній прозі іронія поєднує гумор і соціальну критику, формує характер персонажів, підкреслює авторську позицію і створює дистанцію між автором і читачем. Наприклад, у творах Курта Воннегута («Бойня номер п'ять», «Сніданок для чемпіонів») іронія виконує функцію сатиричного аналізу історичних подій і моральних дилем, одночасно висміюючи абсурд війни та бюрократії [4, с. 52]. У романах Джонатана Свіфта і Марка Твена іронія слугує аналогічною метою: викривати соціальні й політичні вади суспільства через гумор і перебільшення.

Сучасні дослідники наголошують, що іронія виконує подвійну функцію: вона дозволяє критикувати й висміювати, одночасно створюючи «спільноту розуміючих» читачів, які здатні зрозуміти прихований смисл. Цей феномен підкреслює важливість культурного контексту і розуміння соціальних кодів [17, р. 29; 35, р. 24].

Отже, іронія – це складний, багатовимірний феномен, який поєднує лінгвістичну, когнітивну, філософську та літературознавчу перспективи. Вона не є просто гумористичним засобом або стилістичною фігурою, а виступає потужним комунікативним, культурним і художнім механізмом. Лінгвістичний аспект розкриває механізми мовної реалізації, когнітивний – способи сприйняття та інтерпретації, філософський – роль у критичному осмисленні світу, літературознавчий – як засіб створення багатопланових, глибоких і сатиричних текстів. Такий багатоплановий підхід дозволяє усвідомити іронію як основний компонент сучасної англомовної прози, що формує стиль, оцінку дійсності та критичне мислення читачів.

1.2. Види іронії: вербальна, ситуаційна, драматична, екзистенційна

Іронія є багатограним феноменом, що в літературі та мовленні проявляється в різних формах. Найчастіше в науковій літературі виділяють вербальну, ситуаційну, драматичну та екзистенційну іронію [35; 20; 21], кожна з яких має специфічні ознаки та функції.

Вербальна іронія проявляється через мовленнєвий контраст між буквальним і прихованим змістом висловлення. Вона часто використовується для сатиричного або критичного оцінювання подій, персонажів чи соціальних явищ. Як зазначає В. Бут, «вербальна іронія створює подвійне значення, де буквальний сенс протиставлений істинному наміру мовця, і саме ця подвійність активує інтелектуальну участь адресата» [17, р. 25]. Приклад вербальної іронії можна знайти у романі Курта Воннегута «Бійня номер п'ять», де головний герой описує руйнування Дрездена сухо і відсторонено: *«Це було як у м'ясорубці, тільки тихіше»* (К. Воннегут «Бійня номер п'ять»). Буквально речення описує тишу, проте насправді містить глибоку критику війни та абсурд насильства. Також показовим є приклад із цього ж твору, де герой описує воєнні події словами: *«Я чудово провів час. Просто дивовижно»* (К. Воннегут «Бійня номер п'ять»). Формальна позитивність висловлення контрастує з травматичним досвідом, створюючи різкий іронічний ефект. Схожий принцип реалізується у Дж. Фаулза, де оповідач зауважує: *«Я можу навіть подарувати їм щастя – якби тільки повірив у такі дешеві речі»* (Дж. Фаулз). Вербальна іронія викриває умовність авторської «всемогутності» та критикує вікторіанські моральні норми.

Ситуаційна іронія виникає тоді, коли результат події протилежний очікуваному, що створює ефект несподіванки та парадоксальності. Д. Мюке зазначає, що ситуаційна іронія «виявляється через неспівпадіння між очікуваним і фактичним розвитком подій, що дозволяє автору підкреслити суперечливість світу» [53, р. 28]. У романі Джорджа Орвелла «1984» ситуаційна іронія проявляється у тому, що тоталітарний режим, створений для контролю людей, у результаті породжує ще більшу внутрішню боротьбу і сумнів у власній

ідентичності: «Свобода – це рабство» (Дж. Орвелл «1984»). Очікування читача щодо справедливості і логіки світу конфліктує з реальною організацією, що створює глибоку іронічну напругу. На думку Attardo (2001), ситуаційна іронія формується внаслідок «колізії між передбачуваною логікою подій та їхнім реальним перебігом». У прозі К. Воннегута цей тип іронії є одним з основних структурних прийомів. У «Колисці для кішки» релігія боконізм, яка визнає власну брехливість, постає «найчеснішою з усіх можливих» (К. Воннегут «Колиска для кішки»), адже відверто визнає свою фіктивність. Так створюється парадоксальна колізія, у якій істина й неістинність міняються місцями. Ситуативний іронічний ефект помітний і в «Історії світу в 10½ розділах» Джуліана Барнса, де Ноїв ковчег, символ божественного порядку, насправді є місцем побутових конфліктів і сварок, що «*нагадували поведінку пересічної родини*» (Дж. Барнс «Історії світу в 10½ розділах»). Ситуативна іронія руйнує ідеалізований образ біблійної історії та демонструє абсурдність людської поведінки незалежно від обставин.

Драматична іронія полягає у розриві між знанням персонажів та знанням читача або глядача. Л. Гатчеон підкреслює, що драматична іронія «створює подвійний погляд на подію, де читач бачить небезпеку або парадокс, який персонажі не усвідомлюють» [35, р. 17]. У творі Шекспіра «Ромео і Джульєтта» читач знає про фальшивий сон Джульєтти, тоді як Ромео сприймає її смерть як реальність, що призводить до трагічного фіналу: «*Отже, із поцілунком я вмираю*» (У. Шекспір «Ромео і Джульєтта»). Драматична іронія тут поглиблює емоційний ефект і підкреслює фатальність людських помилок. Згідно з поглядом Н. Clark [19], драматична іронія «передбачає напругу між знанням читача та незнанням героя», що породжує емоційний і семантичний ефект. Ілюстративним є приклад із роману Ієна Мак'юена «Спокута»: *Брайоні з переконанням проголошує: «Я бачила правду на власні очі»* (І. Мак'юен «Спокута»), хоча читач уже знає, що її «правда» – хибна інтерпретація. Схожий механізм спостерігаємо у Маргарет Етвуд: героїня роману «Оповідь служниці» стверджує, що влада

«лише хоче, щоб ми були в безпеці» (М. Етвуд «Оповідь служниці»), але читач розуміє, що йдеться про виправдання тоталітарного контролю. У таких випадках драматична іронія посилює критику системи, маніпуляції та сліпої довіри до влади.

Екзистенційна іронія є філософсько-літературною категорією, що виражає ставлення автора до абсурдності буття, парадоксальності людського існування та обмеженості розуміння світу. І. Лесюк зазначає, що «екзистенційна іронія демонструє, що життя не підпорядковується логіці та моралі, а людина змушена протистояти абсурду, усвідомлюючи власну немічність» [44, с. 115]. У романі Воннегута «Сніданок для чемпіонів» екзистенційна іронія проявляється в описі суспільства споживання та дегуманізації: *«Все це сталося, більш-менш»* (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Автор встановлює дистанцію між текстом і реальністю, підкреслюючи абсурдність і хаотичність життя. У цьому ж творі *«Але це не привід засмучуватися. Адже ніхто тут не просився народжуватися»* (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Висловлення поєднує гірку правду про випадковість існування зі стабільно іронічним світоглядом автора. Екзистенційна іронія також присутня у «Хмарному атласі» Девіда Мітчелла, де персонаж, рефлексуючи над власною незначущістю, стверджує: *«Наші життя — лишень краплі, але що таке океан, як не мільйони крапель?»* (Д. Мітчелл «Хмарний атлас»). Іронія полягає в одночасному прийнятті безсилля людини та прагненні знайти у цьому сенс.

Кожен із видів іронії виконує власну комунікативну функцію. Вербальна іронія дозволяє безпосередньо критично оцінити об'єкт, ситуаційна – створює ефект несподіванки і контрасту, драматична – формує подвійне бачення подій і активує емоційне переживання читача, екзистенційна – стимулює рефлексію щодо сенсу життя і людських обмежень. У сучасній англійській прозі часто спостерігається поєднання цих видів іронії, що створює багаторівневий текстовий простір і дозволяє автору водночас критикувати соціальні явища, висловлювати філософські роздуми та формувати авторський стиль.

Отже, класифікація іронії дає можливість окреслити різні моделі взаємодії між буквальним і прихованим змістом, між очікуванням і результатом, між суб'єктивним та об'єктивним знанням. Вербальна іронія найчастіше оперує протиставленням висловленого та імпліцитного значення; ситуаційна – порушенням причинно-наслідкових очікувань; драматична – епістемічною асиметрією між читачем і героєм; екзистенційна – філософським осмисленням людського абсурду. Усі ці різновиди є важливими складниками поетики сучасної англійської прози й активно функціонують у текстах, де іронія виконує не тільки естетичні, але й ідеологічні, критичні та пізнавальні функції. Поєднання цих видів у творах сучасної англомовної прози демонструє здатність іронії створювати глибокі смислові шари, поєднуючи гумор, сатиру, філософську рефлексію та соціальну критику.

1.3. Іронія як прагматичний феномен: імплікатури, алюзії, пресупозиції

Іронію як прагматичний феномен розглядають у сучасній лінгвістиці як складний комунікативний механізм, що виникає під час взаємодії мовця та адресата і ґрунтується на контексті висловлення. На відміну від чисто семантичного підходу, який визначає іронію як мовну фігуру чи троп, прагматичний підхід акцентує увагу на функції іронії у спілкуванні, на ролі імплікатур, пресупозицій та алюзій. Прагматичний підхід дозволяє пояснити, чому одні іронічні висловлення сприймаються аудиторією успішно, а інші – ні. Для цього необхідно зважати на когнітивний та культурний досвід адресата, контекст мовленнєвої ситуації та спільні знання між комунікантами.

Імплікатури є одним із важливих механізмів реалізації іронії. Вони виникають тоді, коли висловлення містить непрямий зміст, що вимагає від адресата активного виведення сенсу на основі контексту. П. Грайс наголошує, що «імплікатура виникає тоді, коли сенс висловлення не прямо виражений, а

лише припускається, і слухач або читач має його реконструювати» [32, р. 45]. Власне іронія будується на принципі подвійного значення: поверхневий сенс протиставляється прихованому. Це змушує читача чи слухача активно зіставляти сказане з контекстом і власним життєвим досвідом.

У романі Курта Воннегута «Бойня номер п'ять» імплікатурний ефект проявляється в описі бомбардування Дрездена: «*Це було як у м'ясорубці, тільки тихіше*» (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). На поверхневому рівні висловлення описує тишу після руйнувань, але на рівні прихованого сенсу воно передає жах, абсурдність і непередбачуваність війни. Тут автор використовує іронію як механізм критики війни, одночасно відсторонено демонструючи її наслідки, що створює когнітивний ефект для читача – він усвідомлює подвійність значення і оцінює ситуацію критично. Аналогічні імплікатурні конструкції часто трапляються у всіх творах К. Воннегута, де гумор і трагізм поєднуються для створення подвійного смислу.

Алюзії в іронічному дискурсі формують багаторівневий зміст через посилення на культурні, історичні чи літературні явища. Вони дозволяють авторові не просто передати інформацію, а звернутися до певної культурної компетенції читача. Л. Гатчеон підкреслює, що алюзії «допомагають формувати прихований зміст іронії, який реконструюється читачем на основі культурного і соціального досвіду» [35, р. 21]. У «Бойні номер п'ять» алюзії до історичних подій, зокрема до бомбардування Дрездена, створюють ефект іронічної дистанції між описаним і реальним. Наприклад, у сцені руйнування місто подано відсторонено і майже нейтрально: «*Будинки падали, ніби картонні*» (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). Читач, знаючи історичний контекст, відчуває подвійність: опис формально простий, але насправді критичний і трагічний. Відтак алюзії стають засобом комунікації між автором та читачем, що формує критичне сприйняття тексту.

Пресупозиції забезпечують мовленнєву передумову для виникнення подвійного значення. В. Сіффіна зазначає, що «іронічне висловлення неможливе

без певного набору спільних знань, які мовник і адресат поділяють; пресупозиції формують основу, на якій з'являється ефект контрасту між сказаним і прихованим» [60, р. 87]. У романі К. Воннегута «Сніданок для чемпіонів» іронія проявляється через пресупозицію абсурдності суспільства: «*Все це сталося, більш-менш*» (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Для того щоб іронія спрацювала, читач повинен розуміти хаотичність сучасного світу та його суперечливість; пресупозиція надає контекст, у якому поверхнєве висловлення набуває глибокого прихованого смислу.

Сучасні дослідники прагматичного аспекту іронії, зокрема П. Ліндсей і Дж. Крюс, підкреслюють, що імплікатури, алюзії та пресупозиції не існують окремо, а формують інтегровану систему: «Іронічне висловлення включає всі три механізми одночасно: прихований сенс, культурний контекст і спільні знання, що дозволяє досягти ефекту багаторівневої інтерпретації» [45, с. 120]. Така взаємодія забезпечує ефективну комунікацію, формує критичне сприйняття та емоційну реакцію читача, а також дозволяє автору підкреслювати соціальні, політичні та моральні аспекти оповіді.

Когнітивна лінгвістика додає до цього, що іронія стимулює читача зіставляти мовні маркери з реальністю і власним досвідом. Р. Вергез зазначає, що «іронія є когнітивним механізмом, який змушує читача поєднувати контекстуальні, культурні та мовні знання для отримання прихованого значення» [66, р. 203]. Саме завдяки імплікатурам, алюзіям і пресупозиціям іронія стає ефективним інструментом соціальної критики та філософської рефлексії, створюючи багаторівневий текстовий простір, який потребує активної участі читача.

Отже, іронія як прагматичний феномен включає три взаємопов'язані компоненти: імплікатури, які забезпечують непряме висловлення сенсу; алюзії, що формують культурно-контекстуальну основу; пресупозиції, що створюють необхідні передумови для розкриття подвійного значення. Поєднання цих компонентів дозволяє авторові створювати багатопланові тексти, у яких читач

активно бере участь у процесі інтерпретації, а іронія виконує функцію критичного, сатиричного та рефлексивного осмислення дійсності. Прагматичний підхід до аналізу іронії розкриває її роль не тільки як стилістичного прийому, а й як ефективного комунікативного механізму, що забезпечує взаємодію між мовцем і адресатом та реалізує критичне, сатиричне і рефлексивне ставлення автора до світу.

1.4. Функції іронії в художньому тексті (характеротворча, оцінна, комічна, критична)

Іронія є одним із найуніверсальніших стилістичних засобів, що дозволяє авторові створювати багаторівневий смисловий простір та здійснювати гнучке управління інтерпретацією читача. Дослідники неодноразово підкреслювали, що іронія як явище має одночасно когнітивну, прагматичну, естетичну та культурну природу. Лінда Гатчеон розглядає іронію як спосіб подвійного кодування, за якого буквально висловлювання співіснує з прихованим смислом і створює «поле напруги» між сказаним і тим, що маємо на увазі [35, р. 12–15]. Умберто Еко трактує іронію як механізм співучасті читача в конструюванні значення, адже іронія вимагає від адресата «постійної готовності розпізнавати відстань між поверхнею та глибиною тексту» [5, с. 54]. У лінгвістичному аспекті Г. Кларк та Р. Герріг підкреслюють, що іронічне висловлювання функціонує на удаваності, через що читач чи слухач має активізувати власний когнітивний досвід, аби реконструювати інтенцію мовця [20, с. 121–122]. А. Вежбицька [1], Д. Вілсон і Д. Спербер [69] наголошують, що іронія неможлива без порушеної релевантності та зсуву пресупозицій, що вмикає складні механізми інтерпретації [69, р. 214]. Саме тому іронія у художньому тексті виконує низку важливих функцій: характеротворчу, оцінну, комічну та критичну.

Характеротворча функція іронії полягає у конструюванні індивідуального стилю персонажа, у виявленні його поглядів, інтелектуальної дистанції, емоційної чутливості або світоглядних суперечностей. У цьому сенсі іронія наближається до категорії мовленнєвої поведінки, яка є показником особистості героя. Як зауважує С. Аттардо, іронія є «частиною комунікативного портрета мовця» [13, р. 76], а отже, її послідовне використання вказує на певний тип мислення. Є. Карпіловська розглядає іронічне мовлення як стильову домінанту персонажа, що формується завдяки взаємодії мовних, психологічних і культурних чинників [6, с. 103]. Персонажі, які систематично використовують іронію, створюють враження скептичних, інтелігентних, замислених або критично налаштованих. Іронія в їхніх репліках стає засобом саморефлексії, способом дистанціюватися від подій або проявити внутрішню суперечливість. У прозових текстах іронічна самохарактеристика часто слугує інструментом психологічної глибини: герой може одночасно демонструвати свою вразливість і захищатися від неї через іронічну позицію, що відповідає сучасним моделям екзистенційної та постмодерної свідомості [25, р. 41–42].

Оцінна функція іронії пов'язана з тим, що вона дозволяє непрямо передавати авторське ставлення до явищ, персонажів або ситуацій. На думку В. Бута, іронія є «риторикою прихованої оцінки», оскільки читач змушений реконструювати справжню інтенцію мовця через суперечність між буквальним і потенційним змістом [17, р. 32]. А. Коваль зазначає, що іронія виконує роль стилістичного індикатора оцінності, який не потребує прямого засудження чи похвали, а будується на контекстуальному зіставленні [7, с. 189]. Згідно з думкою Кларка і Герріга, іронічна оцінка завжди є контрастивною: мовець вдає, що поділяє певну позицію, тоді як насправді демонструє протилежну [20, р. 116]. Автор, використовуючи іронію, створює ефект поліфонічності поглядів у тексті, відкриває можливість інтерпретаційної гнучкості та підтримує концепцію багатозначності, на яку вказує Л. Гатчеон [35, р. 88]. Оцінна функція забезпечує відсутність одномірності: навіть серйозні проблеми можуть бути подані з

натяком на дистанцію, що, своєю чергою, робить текст глибшим і інтелектуально насиченішим.

Комічна функція іронії полягає у створенні гумористичного ефекту, який може мати як легкий, так і глибоко інтелектуальний характер. С. Аттардо підкреслює, що іронія є складовою частиною теорії гумору, оскільки вона активує ті самі механізми порушення очікувань і когнітивного дисонансу [13, р. 108]. Є. Карпіловська пояснює комічну природу іронії взаємодією двох планів: буквального й імпліцитного, що створює ефект смислового розщеплення [6, с. 145]. Згідно з поглядом Р. Гіббса, комічна іронія стимулює розумову активність читача, оскільки він має встановити зв'язок між тим, що сказано, і тим, що мається на увазі, що робить сміх не лише емоційним, а й когнітивним явищем [28, р. 231]. Комічна іронія часто використовується для зниження пафосу або для розкриття дисгармонії між соціальними нормами та реальною поведінкою персонажів. Вона також допомагає автору показати абсурдність ситуацій, не вдаючись до прямої сатири, і забезпечує художню легкість навіть при змалюванні серйозних тем.

Критична функція іронії спрямована на виявлення суперечностей, помилкових переконань, ідеологічних обмежень і культурних стереотипів. Лінда Гатчеон наголошує, що критична іронія є політичною та культурною стратегією, яка дозволяє підважити домінантні дискурси та поставити під сумнів їхню авторитетність [35, р. 94]. Умберто Еко вважає, що критична іронія є формою інтелектуальної опозиції, адже вона не заперечує прямо, а створює недовіру до певного твердження через інтерпретативний зсув [5, с. 76–]. Ольга Куролесова пояснює, що критична іронія базується на прагматичному конфлікті між очікуваним і мовленнєво реалізованим, тому читач сам доходить висновку про хибність або абсурдність певного явища [10, с. 58]. Юрій Лотман підкреслює, що критична іронія є елементом семіотичного самозаперечення культури, яка здатна рефлексувати власні коди та структури [11, с. 114]. У такий спосіб критична

іронія не лише підриває ідеологічні конструкції, а й сприяє розвитку більш складної структури художнього мислення.

Отже, кожна з функцій іронії виконує окрему смислову роль, проте в художньому тексті вони взаємодіють і накладаються одна на одну. Характеротворча функція формує психологічну глибину персонажів, оцінна забезпечує багатоплановість авторського ставлення, комічна створює когнітивний і емоційний ефект, а критична надає текстові інтелектуальної напруги та ідеологічної гнучкості. Разом вони формують складну систему, що активізує читацьке мислення та робить художній твір багатозначним і концептуально насиченим.

Отже, проаналізовані у цьому розділі теоретичні засади вивчення іронії в сучасній лінгвістиці свідчать про складність і багатовимірність цього феномена, що зумовлює наявність різноманітних підходів до його інтерпретації. Іронія постає не лише як стилістичний прийом або троп, а як багаторівневе комунікативне явище, яке реалізується на перетині семантики, прагматики, когнітивної лінгвістики та дискурсології. Сучасні наукові концепції відходять від традиційного розуміння іронії як простого протиставлення буквального й імпліцитного змісту, наголошуючи на її динамічному, контекстуально зумовленому характері та залежності від інтенцій мовця і когнітивного досвіду адресата.

У межах семантико-прагматичного підходу іронія розглядають як особливий тип мовленнєвого акту, у якому значущу роль відіграє порушення кооперативних принципів комунікації та навмисна невідповідність між експліцитним висловлюванням і комунікативним наміром. Водночас прагматичні теорії підкреслюють, що іронічне значення не є закладеним у мовній формі, а створюється в процесі інтерпретації, зважаючи на ситуаційний контекст, спільні фонові знань та дискурсивні очікування. Такий підхід дозволяє пояснити варіативність іронічного сприйняття та його залежність від культурних і соціальних чинників.

Когнітивна лінгвістика, своєю чергою, розширює розуміння іронії як ментального механізму концептуального зіставлення, у межах якого активуються сценарії, фрейми та ментальні простори, що вступають у контрастні відношення. Іронія в цьому контексті постає як спосіб концептуалізації дійсності, що відбиває критичне ставлення мовця до об'єкта висловлювання. Такий підхід дає змогу розглядати іронію не лише як мовний, а як когнітивно-культурний феномен, пов'язаний із процесами оцінювання, дистанціювання та інтелектуальної гри.

Окрему увагу в сучасних дослідженнях приділено дискурсивному виміру іронії. У межах цього підходу іронія аналізується як стратегія мовленнєвої поведінки, що виконує різноманітні функції – від експресивної й оцінної до маніпулятивної та ідеологічної. Залежно від типу дискурсу іронія може слугувати засобом критики соціальних норм, інструментом самопрезентації мовця або механізмом зниження комунікативної напруги. Така функціональна багатогранність підтверджує її значущість як одного з основних ресурсів сучасної комунікації.

Сучасні дослідження показують, що іронія є комплексним комунікативним феноменом, який поєднує семантичні, прагматичні та когнітивні рівні аналізу. Її розгляд у лінгвістиці дозволяє зрозуміти, як мовленнєві засоби формують багаторівневі смисли та активують спільні знання мовця й адресата. Теорії Д. Спербера й Д. Вілсон, Г. Гріса, Г. Кларка та інших авторів демонструють, що іронія функціонує через відтворення чужих суджень, пресупозиції та культурні алюзії, забезпечуючи ефект контрасту. Філософські та герменевтичні підходи Р. Рорті та З. Боумана показують, що іронія водночас є засобом когнітивного осмислення, критичної рефлексії та етичного позиціонування автора. Літературознавчі дослідження підкреслюють соціокультурне значення іронії, її роль у формуванні постмодерного читача та активізації його інтерпретаційної діяльності.

Узагальнення наукових підходів дає підстави стверджувати, що іронія є інтегративним явищем, яке не може бути повністю пояснене в межах однієї теоретичної парадигми. Її адекватне тлумачення потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує досягнення лінгвістики, когнітивної науки, прагматики та теорії дискурсу. Саме така комплексна перспектива дозволяє врахувати як формально-мовні, так і інтерпретаційні аспекти іронії.

Отже, результати теоретичного аналізу створюють надійну методологічну основу для подальшого дослідження іронії в художньому тексті, зокрема в аспекті її функціонування як засобу авторської оцінки та іронічного моделювання смислів. Окреслені у першому розділі концептуальні положення дають змогу перейти до аналізу конкретних мовних реалізацій іронії та механізмів її інтерпретації, що становить предмет наступних розділів магістерської роботи.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІРОНІЇ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ ПРОЗІ

Цей розділ присвячений аналізу практичної реалізації іронії в сучасній англійській прозі, що є важливим аспектом дослідження стилістичних та прагматичних особливостей художнього тексту. Іронія в літературі ХХ–ХХІ століть перестала бути тільки риторичним прийомом, перетворившись на складний засіб формування авторської позиції, характеристики персонажів та моделювання семантичних і смислових рівнів тексту. Сучасні англомовні письменники активно використовують іронію як механізм деконструкції традиційних наративів, сатиричного висвітлення соціальних явищ та філософського осмислення абсурдності людського існування.

Особливу увагу в цьому розділі приділено тому, як вербальна, ситуаційна, драматична та екзистенційна іронія проявляється у творах таких авторів, як Курт Воннегут, Джуліан Барнс, Джон Фаулз, Маргарет Етвуд та інші. Аналіз конкретних художніх прикладів дозволяє розкрити не лише техніку реалізації іронії, але й її функції – комічну, критичну, оцінну та характеротворчу. Вивчення цих аспектів є важливим для розуміння того, як сучасна англійська проза створює багаторівневий смисловий простір та забезпечує інтерактивну взаємодію автора з читачем, що підтверджують сучасні лінгвістичні та літературознавчі дослідження.

Поєднання стилістичного, прагматичного та семіотичного підходів у роботі дає змогу простежити механізми створення іронічного ефекту на різних рівнях тексту. Особливості реалізації іронії розглядаються через призму її функціональної ролі у формуванні художнього світу, соціальної критики та філософського осмислення дійсності, що робить цей розділ важливим для загального розуміння специфіки сучасної англійської прози як складного культурного феномену.

2.1. Загальні тенденції розвитку англомовної прози другої половини XX – початку XXI століття

Англомовна проза другої половини XX і початку XXI століття характеризується значною диференціацією художніх підходів, активними експериментами з формою, структурою наративу та стилістичними прийомами. Після Другої світової війни література реагувала на кризу моральних цінностей, технологічні зміни та глобалізаційні процеси. На думку Лінди Гатчеон, постмодерна проза спрямована на деконструкцію традиційних наративів, підкреслюючи нестабільність смислу та багаторівневість інтерпретації тексту. Цей підхід проявляється у широкому використанні іронії, міжтекстових алюзій, метанаративних конструкцій і нетривіальних наративних перспектив [35, р. 40].

Однією з характерних рис сучасної англомовної прози є розширення функцій іронії. Іронія перестала бути лише риторичним засобом, а стала складним інструментом формування авторської позиції, характеристики персонажів та критичного осмислення соціальних явищ. У романі Курта Воннегута «Бойня номер п'ять» іронія проявляється через контраст між трагічними подіями війни та формально позитивними висловленнями героя, які створюють парадоксальний ефект комізму та трагізму одночасно. Екзистенційна іронія у творі підкреслює випадковість людського життя та абсурдність воєнного досвіду, дозволяючи читачеві усвідомити глибину соціальної та філософської проблематики [67, р. 21; 21, р. 33].

У творчості Джуліана Барнса, зокрема в «Історії світу в 10½ розділах», проявляється тенденція до експерименту з наративною структурою та мультивокальністю. Дж. Барнс поєднує історичні факти з вигаданими епізодами, створюючи ефект деконструкції історичної правди та несподівані колізії між очікуваним і реальним результатом подій. Такий підхід дозволяє автору критично осмислювати історичні та соціальні процеси, водночас формуючи багаторівневий смисловий простір [15, р. 39; 13, р. 108].

Постмодерна проза також відзначається інтертекстуальністю та міжжанровістю. У романі Джона Фаулза «Коханка французького лейтенанта» поєднуються елементи детективного жанру, романтичного роману та філософського трактату, при цьому авторський наратив супроводжується іронічними коментарями, які підкреслюють штучність жанрових конвенцій. Вербальна іронія виконує тут одночасно оцінну і критичну функції, дозволяючи розкрити моральні конфлікти персонажів і соціальні обмеження, властиві певній епосі [26, р. 88; 19, р. 116].

Ще однією тенденцією є соціальна та політична критика через художню іронію. У романі Маргарет Етвуд «Оповідь служниці» драматична іронія полягає в тому, що читач обізнаний про тоталітарну систему, а героїня іронічно коментує «турботу» влади, яка фактично обмежує її свободу. Схожий підхід спостерігається у К. Воннегута та Дж. Барнса, де абсурдні ситуації й вербальні протиріччя стають засобом соціальної сатири та філософського осмислення світу. Іронія дозволяє автору показати парадоксальність соціальних норм і критично оцінити політичні процеси без прямого моралізаторства [14, р. 57; 28, р. 231].

У другій половині ХХ століття також спостерігається поглиблення психологічного та екзистенційного виміру тексту. К. Воннегут у «Сніданку для чемпіонів» через екзистенційну іронію показує випадковість людського життя і відсутність контролю над ним [67, р. 122]. Девід Мітчелл у «Хмарному атласі» відображає іронічну усвідомленість непевності людської долі, де індивідуальні життя сприймаються як частина глобального історичного процесу. Цей підхід створює специфічний етичний і естетичний досвід для читача, поєднуючи усвідомлення безсилля людини з можливістю глибокої рефлексії над її моральними і філософськими проблемами [52, р. 309].

Ще однією характерною особливістю є експерименти з наративною перспективою та композицією. Автори застосовують зміну точок зору, фрагментовану композицію, паралельні сюжетні лінії, нетривіальні часові

структури, що створює багаторівневий смисловий простір. У цьому контексті іронія виступає як зв'язуючий елемент між поверхневим і глибинним змістом тексту, забезпечуючи інтерактивну взаємодію між автором і читачем [69, р. 214].

Отже, розвиток англомовної прози другої половини ХХ – початку ХХІ століття характеризується експериментами з формою та стилем, активним використанням іронії як багаторівневого семантичного та прагматичного інструмента, інтеграцією міжжанровості та інтертекстуальності, розширенням психологічного та екзистенційного виміру. Ці тенденції забезпечують створення багатосарового, інтерактивного художнього простору, у якому іронія є основним засобом формування смислу та критичного осмислення дійсності.

2.2. Постмодерністська чутливість і роль іронії в естетиці недовіри

Постмодерністська чутливість, що сформувалася в англомовній прозі другої половини ХХ – початку ХХІ століття, ґрунтується на недовірі до великих історичних і культурних наративів, на підваженні авторитетів та на радикальній рефлексії щодо природи мови й оповіді. Іронія стає одним із основних засобів формування цієї нової літературної парадигми, що передбачає сумнів у можливості однозначної істини, прозорості репрезентації дійсності та стабільності суб'єктивного досвіду. Як зазначає Л. Гатчеон, постмодернізм не руйнує минулих форм, а радше іронічно взаємодіє з ними, демонструючи неможливість повернення до наївної віри в об'єктивність і лінійну оповідь [36, р. 5].

У межах постмодерністської чутливості іронія виконує функцію концептуального принципу, який структурує бачення світу. Мова, за П. Рікером, ніколи не є нейтральною, а кожне висловлювання містить шар подвійності, що відкриває простір для гри значень [64, р. 45]. Постмодернізм загострює цю ідею, перетворюючи іронію на механізм не тільки стилістичний, а й епістемологічний, тобто пов'язаний зі способами пізнання й осмислення реальності. Саме тому

сучасні романісти послуговуються іронією як способом виявити неможливість однозначної істини та стабільних ідентичностей.

Значний внесок у осмислення іронії як постмодерної естетичної категорії зробили також такі дослідники, як З. Боуман, В. Гасс і Р. Рорті. Боуман зазначав, що іронія в сучасній літературі є способом збереження інтелектуальної свободи в умовах кризи великих ідей [16, р. 14]. Рорті розглядав іронію як «інтелектуальну чесність модерної свідомості», що полягає у постійному сумніві у власних переконаннях та у відкритості до альтернативних інтерпретацій [57, р. 73]. В. Гасс підкреслював, що іронія постмодернізму є водночас і засобом самокритики автора, і способом активізації читача, який має самостійно добудовувати смисли [27, р. 66].

У романі Джона Фаулза «Коханка французького лейтенанта» іронія спрямована на деконструкцію вікторіанського наративу. Кожне авторське втручання супроводжується іронічною ремаркою, яка підважує традиційні очікування читача. Так, у фрагменті українського перекладу читаємо: *«Я міг би, як це робили б автори вікторіанської доби, викласти події упевнено, ніби вони вже визначені долею, але я цього не зроблю, бо не вірю в авторське всевладдя»* (Дж. Фаулз, «Коханка французького лейтенанта»). Цей приклад демонструє метаоповідну іронію, спрямовану проти усталеності традиції. Постмодерністська недовіра тут виражається в тому, що автор відкрито демонструє умовність власного письма.

Іронія у творчості Джуліана Барнса набуває специфічної форми інтелектуальної гри з історичними фактами. У романі «Історія світу в 10½ розділах» автор послідовно деконструє уявлення про історію як об'єктивний виклад минулого. Один із персонажів іронічно зауважує: *«Ми віримо в історію, бо боїмося хаосу. Але історія – це лише історії, які ми собі розповідаємо»* (Дж. Барнс «Історія світу в 10½ розділах»). Постмодерністська чутливість тут проявляється через недовіру до будь-яких метанаративів, що згідно з думкою Дж. Ліотара є визначальною характеристикою культури постмодерну [46, р. 7].

Іронія не лише підриває традиційний історизм, а й пропонує альтернативу – множинність точок зору й легітимність суб'єктивного досвіду.

У романі Джуліана Барнса «Метроленд» видно прояв іронічної свідомості молодого героя, який рефлексує над власними життєвими виборами. Він зізнається: *«Я сміявся з дорослих, які вважали, що життя можна спланувати. Але сміявся і з себе, бо теж у то вірив»* (Дж. Барнс «Метроленд»). Це втілення постмодерністської подвійності – іронія спрямована і на зовнішній світ, і на самого себе, що відповідає визначенню «сократичної іронії» в інтерпретації Рорті.

Особливо показовою для постмодерністської естетики недовіри є іронія у творчості Курта Воннегута, де вона поєднується з абсурдом, сатирою та гуманістичною критикою. У романі «Бойня номер п'ять» іронія спрямована проти героїчного дискурсу війни. Герой роману, Біллі Пілігрим, стає «розчепленим у часі», а оповідач іронічно визнає власну безпорадність перед трагедією: *«Так воно є»* (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). Цей короткий рефрен, що повторюється на сторінках роману, втілює постмодерністську недовіру до можливості раціонально пояснити жахи війни. Іронія перетворюється тут на спосіб виживання в абсурдній реальності.

У романі «Колиска для кішки» Воннегут висміює сліпу віру в науку, показуючи її як нову форму релігії. Один із персонажів зазначає: *«Наука може пояснити навіть любов, а це означає, що вона не пояснила нічого»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). Це іронічне твердження підриває модерністський проєкт універсального знання. Як наголошує Ф. Джеймісон, постмодернізм характеризується «естетикою недовіри», що спрямована на розмивання меж між науковим, художнім і буденним дискурсами [37, р. 23].

У сучасній англійській прозі іронія виступає не просто стилістичною фігурою, а формою філософського світогляду. Вона структурує текст як простір гри, сумніву, відкритості. Читач постмодерністського тексту, як зазначає Іглтон, перебуває в ситуації постійного запитування, а іронія виконує функцію

інтелектуального каталізатора цього процесу (Eagleton, 1996: 102). Саме завдяки іронії постмодернізм відкидає претензію на єдину правду і демонструє множинність можливих інтерпретацій світу.

В українських перекладах англомовної прози ця постмодерністська іронічна чутливість зберігається завдяки точній передачі подвійного смислу й наративної гри. Приклади з творів К. Воннегута, Дж. Барнса та Дж. Фаулза показують, що іронія в постмодернізмі є не просто художнім прийомом, а принципом організації тексту, способом вираження недовіри до стабільних істин і формою інтелектуального опору спрощеним наративам.

2.3. Стилiстичні засоби вираження іронії: контраст, гра слів, інтертекстуальність, пародія

Іронія у художньому тексті реалізується не лише на рівні загальної тональності чи авторської стратегії, а й за допомогою конкретних стилістичних засобів, які забезпечують багатошаровість значень. До найпоширеніших механізмів іронічного впливу належать контраст, гра слів, інтертекстуальність та пародія. Ці засоби формують складну внутрішню структуру тексту, моделюють особливий тип комунікації між автором і читачем та створюють умови для двопланового прочитання. Дослідники підкреслюють, що стилістична організація іронічного дискурсу ґрунтується на навмисному створенні семантичної неоднозначності та взаємодії протилежних смислів. Кларк наголошує, що «іронія активує механізми подвійного прочитання, коли значення не може бути зведене до однієї інтерпретації» [19, р. 58]. Цей принцип особливо помітний у тих прийомах, які закладають смислову напругу між висловленим і тим, що мається на увазі.

Одним із основних засобів творення іронії є контраст. Він може виявлятися у зіставленні несумісних або суперечливих елементів, у протиставленні очікування і результату, у зіткненні високого і низького стилю. Лінда Гатчеон

підкреслює, що контраст становить основу іронічного мислення, оскільки «іронія завжди пов'язана з розривом між сказаним і передбачуваним» [35, р. 37]. У постмодерністській прозі цей розрив часто набуває форми цілеспрямованої деконструкції пафосу. Наприклад, у романі Курта Воннегута «Сніданок для чемпіонів» оповідач іронічно коментує буденність американської культури: *«Америка була країною героїв, які купували все у кредит»* (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів») Контраст між героїзмом і матеріальною залежністю створює іронічний ефект, оголюючи суперечності національного міфу.

Схожій функції контраст набуває у романі Джуліана Барнса «Флоберів папуга», де герой наголошує на диспропорції між біографічними пошуками і реальністю: *«Я хотів знайти істину про Флобера, а знайшов лише десятки суперечливих думок»* (Дж. Барнс «Флоберів папуга»). Контраст між прагненням до істини та неможливістю її досягнення підсилює скептичний настрій твору, характерний для постмодерністської естетики.

Іншим важливим засобом створення іронії є гра слів. Вона базується на полісемії, омонімії, звукових збігах, що дозволяють авторові підкреслити абсурдність ситуацій або продемонструвати внутрішню суперечливість мовлення. Джордж Лакофф наголошував, що гра слів у художньому дискурсі «демонструє тілесність і динамічність мови, що виходить за межі буквального значення» [42, р. 198]. У романі К. Воннегута «Колиска для кішки» гра слів набуває філософського виміру: *«Люди вірили в науку так само сліпо, як у казки, і тому це була та сама гра – гра слів і вірувань»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). У цьому випадку гра слів заснована на двозначності слова «гра», що одночасно позначає інтелектуальну операцію та безглуздість людських вірувань.

У романі Маргарет Етвуд «Оповідь служниці» іронічна гра слів підсилює критичний зміст твору: *«Їхня держава називалася Республікою, але ми знали, що ніякої республіки там не було»* (М. Етвуд «Оповідь служниці»). Тут гра з терміном «республіка» заснована на контрасті між конституційним значенням і тоталітарною практикою, що створює іронічний дисонанс.

Інтертекстуальність є одним із найхарактерніших способів формування іронії в англomовній постмодерній прозі. За визначенням Джулі Крістевой, будь-який текст є «мозаїкою цитат» [41, р. 37], а в постмодернізмі ця мозаїчність отримує іронічне забарвлення через свідому гру з попередніми традиціями. Інтертекстуальні посилання нерідко виконують функцію деконструкції канону. У романі Дж. Фаулза «Коханка французького лейтенанта» автор звертається до вікторіанського стилю, підриваючи його авторитетність: *«Я мушу попередити вас: я не Вікторіанський Автор»* (Дж. Фаулз «Коханка французького лейтенанта»). Це метатекстове зауваження є виявом інтертекстуальної іронії, оскільки автор одночасно цитує та критикує традицію.

Девід Мітчелл у романі «Хмарний атлас» також активно використовує інтертекстуальність як інструмент іронічного переосмислення літературних форм. У одній із новел герой іронічно коментує банальність жанрових кліше: *«Усі ці історії ми вже сто разів читали, але, мабуть, так треба – люди люблять упізнавати знайоме»* (Д. Мітчелл «Хмарний атлас»). Іронія тут постає через подвійний рух: водночас відтворення жанру і підкреслення його штучності.

Пародія як стилістичний засіб також відіграє значну роль у реалізації іронії. Вона не просто висміює об'єкт, а створює критичну дистанцію, яка дозволяє виявити механізми його функціонування. Лінда Гатчеон у праці підкреслює, що постмодерна пародія «не руйнує своїх об'єктів, а співіснує з ними у стосунках критичної симбіозності» [36, р. 93]. У романі К. Воннегута «Сніданок для чемпіонів» спостерігаємо пародію на американську рекламу, коли оповідач іронічно описує магазин як *«місце, де можна купити будь-яку мрію за невеликі гроші»* (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Пародійність цього фрагмента полягає в підкресленні штучності рекламної риторики та її впливу на масову свідомість.

Пародійний ефект відіграє особливу роль у творчості Салмана Рушді. У романі «Опівнічні діти» автор пародіює історичні міфи про героїчне становлення держави: *«Усі казали, що ми творимо історію. Але я бачив, як історія творилася*

з вигадки» (С. Рушді «Опівнічні діти»). У цьому випадку пародія спрямована проти офіційного історичного дискурсу, оголюючи його умовність.

Усі ці засоби – контраст, гра слів, інтертекстуальність і пародія – не є автономними прийомами, а взаємодіють у межах складної іронічної структури постмодерного тексту. Вони підкреслюють невизначеність смислів, багат шаровість художнього світу і постійний критичний діалог з літературною традицією. Іронічна стратегія сучасної англомовної прози виявляється не лише в окремих мовних чи стилістичних рішеннях, а в загальному світоглядному підході, що формує естетику недовіри, скепсису та відкритої інтерпретації. Завдяки цим засобам іронія постає одночасно інтелектуальним інструментом, естетичною категорією та способом комунікації між автором і читачем.

2.4. Іронія як спосіб критики соціальних, політичних та культурних реалій

Іронія як спосіб критики соціальних, політичних та культурних реалій у художньому дискурсі постає одним із найпотужніших інструментів переосмислення дійсності, що дозволяє водночас дистанціюватися від неї та підважувати її авторитетність. У сучасній гуманітаристиці іронія розглядається не просто як стилістичний троп, а як цілісний естетичний принцип, завдяки якому література формує альтернативні перспективи на реальність. Теоретики постмодернізму – зокрема, Лінда Гатчеон, Жан-Франсуа Ліотар, Умберто Еко та Річард Рорті – наголошують, що іронія стає способом виявлення недовіри до «великих наративів», до усталених систем влади та до будь-яких «остаточних істин». Л. Гатчеон визначає іронію як «стратегію подвійного бачення», що дозволяє висловлювати критику опосередковано, не руйнуючи текстуальної гри. Водночас Р. Рорті акцентує, що іронік – це людина, яка «постійно сумнівається у словнику, яким описує світ», а отже, іронія стає способом мислення, що протистоїть догматизму будь-якого походження.

У літературі ХХ–ХХІ століття іронія виступає особливо важливою там, де автор прагне показати суперечності соціальних та політичних структур. Джордж Орвелл у романі «Колгосп тварин» вибудовує сатирично-іронічний образ влади, яка проголошує одне, а робить інше, і його формула «*Усі тварини рівні, але деякі рівніші за інших*» (Дж. Орвелл «Колгосп тварин») стала хрестоматійним прикладом іронічної критики тоталітаризму. Іронія тут виявляє свою здатність оголювати внутрішню абсурдність ідеологічних конструкцій, підкреслюючи різницю між деклараціями та реальністю. Схожий механізм спостерігаємо у К. Воннегута, який у творі «Бойня номер п'ять» використовує трагікомічний, іронічний наратив для показу безглуздя війни. Його твердження «*І так воно і є*» набуває іронічно-похмурого звучання, оскільки повторюється після кожної смерті, демонструючи параліч людської чутливості у світі, де насильство стало нормою. Це не заперечення трагедії, а висміювання суспільної звички нормалізувати жахіття війни.

Серед сучасних авторів важливим є голос Зеді Сміт, яка у своїх романах поєднує соціальну сатиру з тонкою іронією, висміюючи мультикультурні напруження, класові нерівності та лицемірство ліберальних дискурсів. У творі «Білі зуби» вона підкреслює, як сучасні люди прагнуть видавати себе морально вищими, ніж вони є насправді: персонажі «*говорять мовою толерантності, але діють за правилами старих страхів і упереджень*». Іронічність у її текстах виникає на стику між тим, що проголошується як соціальна норма, і тим, що персонажі справді роблять. Один із персонажів говорить про своє ставлення до англійського суспільства: «*Усі тут такі ввічливі, що злість виходить боком*» (З. Сміт «Білі зуби»). Через іронічне узагальнення авторка демонструє напруження між зовнішньою коректністю та внутрішньою сегрегацією.

Постмодерністський іронічний дискурс знаходить один зі своїх найчіткіших виявів у творчості Джуліана Барнса. У романі «Історія світу в 10 ½ розділах» автор демонструє, як історичні факти перетворюються на культурні наративи, що претендують на істинність, хоча насправді є «версіями, які комусь

вигідно розповідати». Дж. Барнс іронізує над людською потребою впорядковувати світ: *«Ми любимо історії, бо вони допомагають нам забути, наскільки мало ми знаємо»* (Дж. Барнс «Історія світу в 10 ½ розділах»). Іронія тут спрямована на критику не лише історіографії, а й ширше – самих механізмів формування соціальної пам'яті, які визначають, що вважати «реальністю». Схожу роль відіграє іронія й у Дж. Фаулза, для якого деконструкція наративної авторитетності стає способом поставити під сумнів політичні та культурні підвалини суспільства. У творі «Коханка французького лейтенанта» оповідач постійно нагадує читачеві про умовність роману: *«Ми з вами знаємо більше, ніж знають персонажі»* (Дж. Фаулз «Коханка французького лейтенанта»), а така техніка не лише ускладнює наратив, а й спрямовує іронію на сам процес творення ідеології.

Надзвичайно важливою у контексті соціально-політичної іронії є творчість Салмана Рушді. Його роман «Опівнічні діти» демонструє, як історія Індії постає крізь призму іронічної дистанції, що дозволяє виявити суперечності національного проєкту. С. Рушді говорить про країну, де *«один і той самий день може бути днем народження нації і днем народження хаосу»* (С. Рушді «Опівнічні діти»), і таким чином іронізує над колективними уявленнями про героїчне минуле. Політична іронія у С. Рушді є способом показати, як офіційна історія маскує травми, насильство й розломи. Розповідач зазначає: *«У нашій країні кожен вважає себе центром світу, але центрів забагато, щоб утворити єдину карту»* (С. Рушді «Опівнічні діти»). Тут іронія заснована на гіперболічному зображенні колективного егоцентризму, який унеможлиблює формування стабільної ідентичності.

Іронія також відіграє значну роль у філософській та есеїстичній літературі. Славою Жижек використовує іронічний дискурс, щоб підважити сприйняття сучасної культури споживання та політичних симулякрів. Його зауваження про те, що *«найнебезпечніша ідеологія – та, яка переконує, що ми живемо без ідеології»*, є яскравим прикладом іронічного викриття прихованих структур

влади, що маскуються під нейтральність. Мішель Уельбек у своїх романах – зокрема, у «Покора» – іронізує над західною ліберальною утопією, оголюючи внутрішні механізми соціального втомлення та політичної апатії. «Мені казали, що нова епоха несе оновлення, але я бачив лише оновлений страх» (М. Уельбек «Покора»). Письменник використовує іронію як інструмент розкриття суспільних страхів та прихованих мотивів влади.

Сучасні автори, такі як Янн Мартел та Мег Вульціцер, також звертаються до іронії як методу дослідження культурних складностей. В «Життя Пі» Мартела іронічна недовіра до «єдиної правильної версії історії» стає центральним прийомом тексту. Пай говорить: *«Я розповім вам дві історії. Оберіть ту, яка вам більше подобається»*, – і таким чином іронія перетворюється на філософський інструмент: вона ставить під сумнів істинність будь-якої версії реальності.

У романі Мег Вульціцер «Цікаві» іронія використовується для соціальної критики сучасної культури успіху. Письменниця підкреслює: *«Ми жили у час, коли бути талановитим означало все, а бути щасливим – дрібниця»* (М. Вульціцер «Цікаві»). Тут іронія спрямована на викриття хибних цінностей, що панують у креативних індустріях.

Іронія виконує важливу функцію також у літературі, що працює з травматичним досвідом. Маргарет Етвуд у «Оповіді служниці» використовує тонку іронічність, щоби показати, наскільки легко політична влада може маніпулювати вірою та мовою. Її твердження, що «краще ніколи не значить краще для всіх», розкриває іронічну природу утопічних обіцянок, які насправді приховують авторитарний контроль. При цьому іронія не знецінює страждання, а навпаки – робить його ще виразнішим, показуючи, як дегуманізація маскується під турботу та порядок.

Отже, іронія як спосіб критики соціальних, політичних та культурних реалій є багатовимірним явищем, яке дозволяє літературі одночасно відображати і трансформувати дійсність. Вона дає змогу говорити про складні, іноді

небезпечні теми, не вдаючись до прямого звинувачення, але й не приховуючи суті проблеми. Іронія руйнує ілюзію стабільності соціальних структур, висміює політичні догми та викриває культурні парадокси. Завдяки авторам, що працюють із цим прийомом – від Дж. Орвелла й К. Воннегута до Дж. Барнса, С. Рушді, З. Сміт та М. Етвуд – література набуває здатності не просто описувати світ, а й ставити під сумнів його найбільш усталені уявлення. У цьому сенсі іронія постає не просто естетичним явищем, а й інтелектуальним актом свободи, що розширює горизонти критичного мислення та дозволяє читачеві побачити реальність у її суперечливості, неоднозначності та історичній зумовленості.

Усі наведені приклади демонструють, що іронія не є просто стилістичним прийомом, а перетворюється на універсальний механізм критичного мислення. Вона дозволяє письменникам оголювати суперечності сучасного світу, розкривати приховані аспекти соціальних і політичних процесів, підважувати усталені культурні норми. Через іронію автори формують критичний діалог із читачем, спонукаючи його до рефлексії, сумніву та переосмислення. Таким чином, іронія стає не лише художньою категорією, а й потужним засобом суспільного аналізу, що дозволяє відтворити складність сучасних соціокультурних реалій та виявити їхню внутрішню амбівалентність.

Отже, результат проаналізованих особливостей реалізації іронії в сучасній англійській прозі свідчить, що іронія виступає одним із провідних художньо-комунікативних механізмів, за допомогою яких автори осмислюють суперечності пізньомодерного та постмодерного світу. Іронія в сучасному прозовому дискурсі функціонує не як локальний стилістичний прийом, а як цілісна наративна стратегія, що пронизує різні рівні текстової організації – від лексико-семантичного до композиційного й ідеологічного. Її активне використання зумовлене потребою дистанціювання автора від зображуваної дійсності та критичного переосмислення усталених соціокультурних моделей.

У сучасній англійській прозі іронія реалізується через широкий спектр мовних засобів, серед яких домінують семантична інконгруентність, контраст

між експліцитним висловлюванням і контекстуальними імплікаціями, а також навмисне порушення стилістичної та жанрової очікуваності. Встановлено, що лексична іронія часто ґрунтується на поєднанні нейтральної або позитивно маркованої лексики з негативно оцінюваними ситуаціями, що створює ефект смислового зсуву. Синтаксичні засоби, зокрема повтори, паралельні конструкції, риторичні запитання та парцеляція, посилюють іронічний ефект, акцентуючи приховану оцінність висловлювання. Водночас значну роль відіграють надфразні та текстові механізми іронії, пов'язані з організацією оповіді та взаємодією різних голосів у тексті.

Аналіз художніх текстів свідчить, що особливе місце посідає наративна іронія, яка формується через ненадійного оповідача, розщеплення авторської та персонажної свідомості, а також через метатекстуальні коментарі. Така форма іронії дозволяє автору не лише висловлювати оцінне ставлення до подій і персонажів, а й залучати читача до активного процесу інтерпретації, стимулюючи його критичне мислення. Іронія в цьому разі стає інструментом комунікативної взаємодії між автором і слухачем/читачем, де смисл народжується внаслідок співтворчості.

Установлено також, що іронія в сучасній англійській прозі виконує низку функцій, серед яких провідними є оцінна, критична, деміфологізувальна та естетична. Через іронічне висловлювання автори проблематизують ідеї прогресу, ідентичності, влади, масової культури й технологізації, розкриваючи їх внутрішню суперечливість. Іронія сприяє руйнуванню великих наративів і абсолютних істин, що відповідає постмодерній установці на плюральність смислів та відмову від однозначних інтерпретацій. Водночас вона виконує захисну функцію, дозволяючи авторові зберігати дистанцію щодо травматичного або кризового досвіду.

Важливим результатом аналізу є усвідомлення того, що іронія в сучасній англійській прозі тісно пов'язана з контекстуальними та культурними чинниками. Її інтерпретація залежить від фонових знань читача, його здатності

розпізнавати інтертекстуальні алюзії, культурні коди та жанрові конвенції. Це підтверджує прагматичну природу іронії та її комунікативну спрямованість. У цьому аспекті іронія виступає маркером «інтелектуального контракту» між автором і читачем, порушення якого може призвести до втрати або спотворення смислу.

Отже, результати другого розділу дозволяють дійти висновку, що іронія в сучасній англійській прозі є багатофункціональним і динамічним явищем, яке забезпечує гнучкість художнього мислення та сприяє глибшому осмисленню соціокультурної реальності. Її реалізація відзначається різноманітністю та контекстуальною зумовленістю, а також тісним зв'язком із наративними стратегіями автора. Отримані висновки створюють теоретико-аналітичне підґрунтя для подальшого дослідження специфіки іронічного моделювання смислів у конкретних авторських і жанрових реалізаціях.

РОЗДІЛ 3

ПОЕТИКА ІРОНІЇ У ТВОРЧОСТІ КУРТА ВОННЕГУТА

Іронія є одним із визначальних художніх принципів літератури другої половини ХХ століття, що зумовлено глибинними соціокультурними трансформаціями, кризою гуманістичних ідеалів та переосмисленням ролі митця у світі масової культури й технологічного прогресу. У цьому контексті творчість Курта Воннегута посідає особливе місце, оскільки іронія в його прозі виконує не лише естетичну, а й філософсько-етичну функцію. Письменник послідовно використовує іронічну оптику для осмислення таких проблем, як дегуманізація, відповідальність науки, абсурдність війни, вразливість людської ідентичності та ілюзорність цивілізаційного прогресу. Саме тому аналіз поетики іронії у творчості К. Воннегута є необхідним етапом комплексного вивчення його художнього світу.

Актуальність дослідження поетики іронії у творчості Курта Воннегута зумовлена тим, що іронія в його текстах не зводиться до локального стилістичного прийому, а формує цілісну систему смислотворення. К. Воннегут поєднує різні модуси іронічного – від легкої сатири й гротеску до чорного гумору та трагічної іронії, – створюючи багат шарову наративну структуру, у якій комічне й трагічне взаємно підсилюють одне одного. Така художня стратегія відповідає постмодерній установці на деконструкцію великих наративів і водночас зберігає виразний гуманістичний потенціал, спрямований на захист цінності людського життя.

Поетика іронії у К. Воннегута формується в тісному зв'язку з особливостями його наративної організації. Авторська присутність у тексті, фрагментарність оповіді, поєднання різнорідних жанрових елементів, а також активне використання метатекстуальних прийомів створюють умови для реалізації складної іронічної гри з читачем. К. Воннегут навмисно порушує традиційні очікування реципієнта, змушуючи його сумніватися в однозначності

поданих істин і брати участь у реконструкції прихованих смислів. Таким чином, іронія в його прозі виконує комунікативну функцію, формуючи особливий тип діалогу між автором і читачем.

Важливою характеристикою іронічної поетики К. Воннегута є її зв'язок із гротеском і чорним гумором як засобами художнього оголення абсурдності сучасного світу. Через гротескну деформацію образів науки, політики, війни та релігії письменник підкреслює моральну крихкість цивілізації, яка, прикриваючись ідеями раціональності та прогресу, втрачає здатність до співчуття й відповідальності. Чорний гумор, своєю чергою, дозволяє трансформувати екзистенційний страх і травматичний досвід у форму іронічної рефлексії, що знімає пафос і водночас загострює критичне сприйняття зображуваного.

З огляду на зазначене, метою цього розділу є комплексний аналіз поетики іронії у творчості Курта Воннегута з урахуванням її структурних, функціональних і світоглядних аспектів. Особливу увагу буде приділено способам реалізації іронії на різних рівнях художнього тексту, її взаємодії з іншими сміховими модусами та ролі у формуванні авторської картини світу. Такий підхід дозволяє не лише поглибити розуміння індивідуального стилю Воннегута, а й окреслити ширші закономірності функціонування іронії в постмодерній літературі, що має важливе значення для сучасних літературознавчих студій.

3.1. Іронічний світогляд Курта Воннегута: філософські та естетичні витоки

Іронія є одним із найважливіших елементів поетики Курта Воннегута, визначаючи не лише стилістику його творів, а й глибинний світогляд письменника, що сформувався під впливом катастроф ХХ століття,

експресивних естетичних течій модернізму та постмодернізму, а також особистого воєнного досвіду. К. Воннегут належить до тих авторів, у яких іронія перестає бути лише комічним прийомом або способом дистанціювання. Вона перетворюється на інтелектуальну позицію, через яку автор осмислює абсурдність історії, маргінальність людського існування, вразливість гуманістичних ідеалів і фрагментарність сучасної культури. Його іронічний світогляд, хоча й має чіткі естетичні ознаки постмодернізму, виникає з глибших філософських джерел: скептицизму стоїків, гуманізму епохи Просвітництва, трагікомічної інтонації екзистенціалізму й американської традиції гумористичної сатири, що бере початок від Марка Твена.

Одним із найпомітніших чинників формування авторської іронії є досвід Другої світової війни, зокрема перебування Воннегута у Дрездені під час бомбардування. Саме цей досвід став підґрунтям для роману «Бойня номер п'ять», у якому іронія виконує роль метафоричного фільтра, що дозволяє побачити невимовний жах через дистанцію. Іронічний погляд на війну виникає як реакція на неможливість раціонального пояснення катастрофи. Відоме повторюване висловлювання героя «*І так воно і є*» набуває багатозначного сенсу: з одного боку, воно звучить як абсурдний фаталізм, а з іншого – як трагічна іронія над неможливістю пояснити страждання (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). Такий прийом демонструє риси екзистенціалістського мислення: людина позбавлена певності, а світ функціонує за логікою, що виходить за межі її розуміння.

Важливе джерело іронічного світогляду К. Воннегута міститься в американській культурній традиції, де гумор і сатира історично використовували як способи критики суспільних і політичних пороків. Марк Твен, Амброз Бірс, а згодом і автори ХХ століття вважали іронію не просто літературним засобом, а й етичною позицією. У творчості К. Воннегута цей елемент проявляється у гострій критиці технократії, військової бюрократії та сліпого оптимізму західного суспільства. У романі «Механічне піаніно» (українська назва «Гра в

бісер») письменник іронічно зображує автоматизований світ, у якому людина стає зайвою. Коментар оповідача про майбутнє людства звучить майже пророче: *«Машини працювали краще за нас, але щасливішими від цього ми не стали»* (К. Воннегут «Механічне піаніно»). Іронія тут виникає як відповідь на віру прогресу у раціональність та ефективність, що ігнорує людську потребу в сенсі.

Філософські витoki воннегутівської іронії також пов'язані з етичним гуманізмом. Попри трагічний досвід війни, письменник не схиляється до повного нігілізму. Його іронія ніколи не є деструктивною, вона радше м'яка, співчутлива, навіть морально-педагогічна. Це особливо помітно у романі «Колиска для кішки», у якому автор висміює наукову безвідповідальність і водночас співчуває людській слабкості. Герой говорить: *«Наука не має серця, і це її сила. Але й наша біда»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). У цьому висловлюванні поєднуються іронічна дистанція та гуманістична тривога, що робить іронію К. Воннегута інтелектуально складною й емоційно багатогранною.

Особливого значення для розуміння іронічного світогляду письменника набуває його концепція трагікомічності буття. У його прозі трагедія й комічне не протиставлені, а переплетені. Іронія виступає способом розкрити абсурдність людської поведінки, не принижуючи людську гідність. Наприклад, у романі «Сирени Титана» персонажі живуть під владою космічного абсурду: *«Люди вірять, що керують своїм життям, поки не з'ясується, що навіть їхні випадкові рішення комусь потрібні»* (К. Воннегут «Сирени Титана»). У цьому уривку проявляється постмодерна іронія щодо великих наративів свободи та індивідуалізму.

На іронічну поетику К. Воннегута суттєво вплинули також філософські ідеї абсурдизму Альбера Камю та Сьорена К'єркегора. Як і А. Камю, К. Воннегут розглядає абсурд не як основу відчаю, а як виклик, що має спонукати людину до моральної стійкості. Саме тому його персонажі нерідко нагадують «абсурдних героїв», але їхня реакція часто має іронічний характер. Війна, наука, релігія,

політика – усі ці сфери зображено як арени абсурдності, у яких людина все ще здатна діяти з гідністю, хоча й розуміючи умовність своїх дій.

Естетичні витоки іронічного письма К. Воннегута знаходяться також у техніках модернізму та постмодернізму: монтажності, фрагментарності, грі з жанровими формами, метафікційності. У «Бойні номер п'ять» іронія пов'язана з наративною структурою: стрибки у часі, недостовірний наратор і поєднання фантастики з документальністю створюють ефект подвійного кодування. Критики, зокрема Лінда Гатчеон, підкреслювали, що така «іронічна метафікційність» дозволяє одночасно брати участь у зображуваному й дистанціюватися від нього, демонструючи умовність будь-якого наративу.

Постмодерністський вимір іронії письменника також виражається в інтертекстуальності. К. Воннегут часто грає з культурними кодами, включаючи в текст алюзії на Біблію, американські міфи, популярну культуру, створюючи їх іронічне переосмислення. У «Колисці для кішки» нова релігія боконізм є пародійною моделлю будь-якої релігійної системи, але водночас містить гуманістичне серце: *«Жити – це бути добрим одне до одного, якщо вже нічого іншого не виходить»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). Іронія тут спрямована не на висміювання віри, а на критику догматизму й фанатизму.

Отже, іронічний світогляд Курта Воннегута формувався на перетині особистого досвіду війни, американської сатиричної традиції, філософського гуманізму та постмодерністської естетики. Іронія у його творчості – це не просто стилістичний інструмент, а спосіб мислення, за допомогою якого автор аналізує світ, сповнений абсурду, несправедливості й технократичного прогресу, що загрожує людині. Вона виконує одночасно критичну, етичну та естетичну функції, стаючи засобом пошуку сенсу у світі, який часто здається позбавленим логіки. Саме тому іронічний світогляд К. Воннегута впливає на читача не лише інтелектуально, а й емоційно, спонукаючи замислитися над фундаментальними питаннями буття, людської відповідальності та меж гуманізму.

3.2. Вербальна іронія та сарказм у романі «Бойня номер п'ять»

Роман Курта Воннегута «Бойня номер п'ять» посідає унікальне місце в англomовній літературі другої половини ХХ століття завдяки незвичному поєднанню травматичного воєнного досвіду, гротеску, трагікомічного світобачення та фірмової воннегутівської іронії. Вербальна іронія і сарказм у творі виконують складний комплекс функцій: вони демістифікують офіційну риторику війни, підважують авторитетне «історичне» знання, оголюють абсурдність суспільних конструкцій, виявляють безсилля людини перед механізмами насильства та водночас створюють специфічну етико-філософську позицію письменника. К. Воннегут вибудовує оповідь так, щоб кожне висловлювання, навіть формально нейтральне, мало другий, прихований смисловий рівень, і цей рівень майже завжди забарвлений іронічно.

Витоки вербальної іронії у К. Воннегута пов'язані з його світоглядною установкою на викриття міфів, що лежать в основі сучасної цивілізації. Ч. Гарріс наголошує, що іронія у К. Воннегута не тільки художній принцип, а форма морального протесту проти системної дегуманізації [34]. Її основна риса – прагнення показати трагедію через сміх і сміх через трагедію, утворюючи ефект гіркої, але необхідної деконструкції. Іронія в романі постає не стільки як стилістичний засіб, скільки як особлива оптика – спосіб бачити світ, позбавлений логіки, але сповнений болю.

Одним із найхарактерніших проявів вербальної іронії у творі є постійне повторення фрази «*Так і буває*», що супроводжує майже всі згадки про смерть. У перекладі Романа Семківа ця фраза звучить буденно, майже сухо, що посилює її іронічний ефект: «*Він загинув миттєво. Так і буває*». Вона виконує функцію мовного жесту, що парадоксально поєднує абсурд, відсторонення і водночас глибинний жаль. Автор не говорить прямо, що смерть безглузда й трагічна, але через цю коротку формулу показує світ, у якому людське життя знецінене до статистичної одиниці. Така іронічна лапідарність створює сильніший емоційний ефект, ніж традиційна трагічна інтонація.

Вербальна іронія простежується в описах головного героя, Біллі Пілігрима, чия нездатність активно впливати на власне життя стає об'єктом іронічного коментаря оповідача. В одному з епізодів читаємо: *«Біллі був не тим, хто мав би воювати або взагалі опинятися в небезпечних місцях, але світ, здається, ніколи не питає таких людей про їхні плани»* (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). Іронія тут ґрунтується на контрасті між очевидною непридатністю героя до війни і твердженням про всесвітню байдужість. Автор утворює комічний ефект, але цей комізм гранично трагічний, адже за ним – цілковита безпорадність звичайної людини перед історичними катастрофами.

Сарказм у романі різкіший та спрямований передусім на викриття лицемірства, політичної демагогії і маніпулятивності воєнної пропаганди. В епізоді, де говориться про «звільнення» Дрездена союзниками, К. Воннегут подає холодний іронічний коментар: *«Це було видатне досягнення: місто без жодного військового значення перетворили на попіл»* (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). У цій фразі сарказм працює через контраст між словом «досягнення» і жахливою реальністю катастрофи. Автор не засуджує прямо, але вибір лексики створює ефект нищівної критики: мова війни подає злочин як перемогу, що підважує її моральну природу.

Схожий прийом спостерігаємо у сцені, де йдеться про американського пропагандиста Говарда Кемпбелла-молодшого. Оповідач коментує його «високий патріотизм» і «глибоку відданість ідеалам», хоча контекст демонструє злочинність і цинізм діяльності цього персонажа. Такий тип вербальної іронії імітує офіційну героїзуючу риторику, але в її надмірності легко прочитується авторська оцінка. Іронічне наслідування служить способом викриття штучності та маніпулятивності політичних дискурсів.

Особливо важливим елементом воннегутівської іронії є ігрова зміна тональності, коли трагічне й буденне подаються в одному стилістичному реєстрі. Наприклад: *«Біллі вирішив, що настав час випрати шкарпетки. За кілька годин мала початися чергова бомбувальна атака»* (К. Воннегут «Бойня

номер п'ять»). Відсутність емоційної різниці між побутовою дією та смертельною загрозою породжує ефект абсурду, у якому побачимо філософську позицію автора: у світі війни масштаб подій перестає мати значення, усе людське життя редукується до набору елементарних жестів виживання.

Варто звернути увагу на функцію іронії у сценах перебування Біллі на Тралфамадорі. І хоча цей сюжет має фантастичний характер, він використовується як іронічна модель людського існування. Тралфамадорська філософія «усе так, як мусить бути», «жодних трагедій не існує», «час – це не лінія, а одночасність» – подається з неймовірною серйозністю, але в ній легко вгадується авторська іронія над спробами знайти прості відповіді на складні екзистенційні питання. Коли тралфамадорці пояснюють: *«Смерть – це лише та частина, яку ви бачите зараз. В інших місцях людина дуже жива»* (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»), – ця фраза звучить у перекладі цілком поважно, але сам принцип мислення видається іронічною моделлю людського бажання уникнути болю шляхом філософських абстракцій.

Іронія у романі також пов'язана з синтаксичною простотою і навмисною лаконічністю висловлювань. Короткі фрази, описові речення, які ніби випадають із загального контексту, створюють ефект документальної фіксації, але водночас містять приховану авторську інтенцію. Наприклад: *«Він не мав зброї. Він ніколи не мав зброї. Але це нікого не хвилювало»* (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). Тут трикратна повторюваність створює ритм, схожий на сухий протокол, але саме цей протокол і викликає іронічний ефект: очевидне нехтування людською індивідуальністю стає предметом авторського осуду.

Саркастичні моменти з'являються й у фінальних роздумах автора про те, як люди пояснюють війни. К. Воннегут зазначає: *«Люди завжди кажуть, що війна неминуча. І так само неминуче бояться визнати, що це вони самі її роблять»* (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). У перекладі ця фраза звучить ще гостріше, адже поєднує звичайну лексичну структуру з різким підтекстом, що оголює самообман людства. Сарказм у К. Воннегута часто спрямований не на

окремих осіб, а на загальнолюдську слабкість, схильність перекладати відповідальність на зовнішні сили.

Вербальна іронія також виявляється через своєрідну авторську автоіронію. Вже у передмові автор говорить про власні спроби написати книгу про Дрезден: *«Я забув багато з того, що тоді було важливим. Але пам'ятаю, що все це було жахливо нудно»* (К. Воннегут «Бойня номер п'ять»). Ця фраза застосовує комічне заниження щодо травматичного досвіду, іронічно підкреслюючи неможливість повноцінного свідчення про катастрофу. Вона демонструє ключовий естетичний принцип К. Воннегута: неможливо говорити про трагедію високим і «піднесеним» стилем, тому треба говорити через іронічне дистанціювання.

Отже, вербальна іронія та сарказм у «Бойні номер п'ять» не зводяться до стилістичної гри чи естетичної моди. Це фундаментальний художній механізм, що дозволяє письменникові осмислити апокаліптичний досвід війни та показати його в усій абсурдності. Іронія тут є і наголошенням, і запереченням, і виявом болю, і способом психологічного захисту. Вона руйнує кліше і водночас створює новий спосіб говорити про трагедію, що не втрачає етичної чутливості. Завдяки їй К. Воннегут досягає парадоксального поєднання комічного і трагічного, створюючи унікальну трагікомічну тональність, яка стала його авторським підписом і дала змогу передати складність людського існування в абсурдному світі війни.

3.3. Гротеск, чорний гумор і ситуаційна іронія в романі «Колиска для кішки»

Роман Курта Воннегута «Колиска для кішки» є одним із найяскравіших зразків постмодерної антиутопічної прози, у якій гротеск, чорний гумор і ситуаційна іронія формують цілісну художню систему, спрямовану на критичне

осмислення наукового прогресу, релігії, політики та моральної відповідальності людини. К. Воннегут послідовно руйнує традиційні уявлення про раціональність і безпеку цивілізації, демонструючи світ, у якому людство саме створює умови для власного знищення. Як зазначає М. Гарріс, «гротеск у Воннегута є формою етичної критики, що дозволяє поєднати сміх і жах у межах одного наративу» [33, р. 112]. Саме ця подвійність визначає художню логіку роману.

Гротеск у «Колисці для кішки» проявляється передусім у деформації звичних уявлень про науку та науковця. Постать Фелікса Гоніккера – творця Айс-Найн – є навмисно знеособленою і майже карикатурною. Він постає генієм, повністю відірваним від етичних наслідків власних відкриттів. Оповідач іронічно зауважує: *«Доктор Гоніккер не цікавився тим, що станеться з його відкриттями після того, як він завершить гру»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). Гротескність образу полягає в контрасті між масштабом катастрофи, яку потенційно несе Айс-Найн, і дитячою байдужістю вченого. На думку Дж. Бойда, К. Воннегут «навмисно знижує образ наукового генія, перетворюючи його на фігуру морального вакууму» [18, р. 158]. У такий спосіб письменник підкреслює небезпеку науки, позбавленої гуманістичних орієнтирів.

Чорний гумор у романі тісно пов'язаний із темою смерті та апокаліпсису. Загибель людства подається не як велична трагедія, а як абсурдний наслідок низки дрібних, майже фарсових рішень. Особливо показовими є сцени, пов'язані з поширенням Айс-Найн між дітьми Гоніккера, які обмінюють фрагменти смертоносної речовини на цілком буденні вигоди. К. Воннегут іронічно коментує: *«Світ був обміняний на те, що здавалося вигідною угодою»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). Чорний гумор тут ґрунтується на радикальній невідповідності між ціною й предметом обміну, що посилює відчуття абсурдності людської поведінки. За спостереженням О. Руланд, «чорний гумор К. Воннегута виконує функцію демістифікації апокаліпсису, показуючи його як логічний підсумок повсякденної безвідповідальності» [59, р. 74].

Особливу роль у романі відіграє ситуаційна іронія, яка полягає в тому, що прагнення людей до безпеки, істини або сенсу обертається протилежним результатом. Одним із центральних іронічних парадоксів є релігія боконізму, яка ґрунтується на свідомій неправді. Боконон проголошує: *«Усі істини, які я вам скажу, – безсоромна брехня»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). Ситуаційна іронія полягає в тому, що саме ця «брехлива» релігія виявляється більш гуманною і психологічно рятівною, ніж офіційні ідеології. Як зазначає К. Грейсон, «К. Воннегут іронічно підмінює традиційну опозицію істини й обману, показуючи, що вигадка може бути етичнішою за так звану об'єктивну правду» [31, р. 51]. Отже, ситуаційна іронія в романі стає засобом філософської рефлексії над природою віри та сенсу.

Гротескно-комічного забарвлення набуває і зображення політичної влади, зокрема образ диктатора Сан-Лоренцо – «тата» Монзано. Його правління є фарсом, який поєднує жорстокість і бутафорність. Оповідач зазначає, що президент *«грав роль тирана так само старанно, як актор у дешевій виставі»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). Гротеск тут досягається через театралізацію влади, яка втрачає будь-який зв'язок із реальністю. Чорний гумор посилюється тим, що саме цей абсурдний політичний устрій стає одним із чинників глобальної катастрофи. Д. Макгіллі справедливо зауважує, що «у К. Воннегута політика постає як жанр чорної комедії, фіналом якої завжди є трагедія» [49, р. 119].

Ситуаційна іронія досягає кульмінації у фіналі роману, коли людство фактично знищене, а оповідач замислюється над написанням книги про те, що сталося. Усвідомлення повної безглуздості трагедії супроводжується гірким гумором: *«Якби я був молодшим, я написав би історію людської дурості й повісив би її на шибениці»* (К. Воннегут «Колиска для кішки»). Іронія цього моменту полягає в тому, що навіть апокаліпсис не стає підставою для остаточного морального прозріння. За словами М. Гарріса, «К. Воннегут позбавляє читача катарсису, замінюючи його іронічною порожнечою» [33, р.

128]. Такий художній хід підкреслює антиутопічний характер роману, у якому майбутнє постає як наслідок людської легковажності.

Узагальнюючи, варто зазначити, що гротеск, чорний гумор і ситуаційна іронія в романі «Колиска для кішки» функціонують не ізольовано, а як взаємопов'язані елементи єдиної художньої стратегії. Гротеск деформує звичні образи науки, влади й релігії, чорний гумор знімає патетичність апокаліптичного наративу, а ситуаційна іронія викриває парадоксальну логіку людської поведінки. Усі ці засоби спрямовані на формування критичного погляду на цивілізаційний прогрес, який, позбавлений моральної відповідальності, перетворюється на джерело самознищення. К. Воннегут демонструє, що сміх у його романі не є розвагою, а формою екзистенційного протесту проти абсурду світу. Саме тому «Колиска для кішки» залишається актуальним текстом, що поєднує антиутопічне бачення майбутнього з глибокою іронічною рефлексією над природою людської цивілізації.

3.4. Іронічне моделювання майбутнього та антиутопічні мотиви в романі «Сніданок для чемпіонів»

Іронічне моделювання майбутнього та антиутопічні мотиви у романі Курта Воннегута «Сніданок для чемпіонів» становлять один із основних аспектів його художньої стратегії, спрямованої на викриття дегуманізуючих чинників пізньокапіталістичного суспільства. Письменник демонструє, що майбутнє, яким воно постає в культурних уявленнях американської цивілізації, не потребує фантастичного віддалення, адже вже існує у структурі теперішнього. Таку думку підтримують сучасні літературознавці. Зокрема, М. Harris наголошує, що К. Воннегут «конструює антиутопію не як прогноз, а як збільшувальне скло, через яке видно моральний ландшафт сучасності» [34, р. 93]. У цьому сенсі іронічне моделювання майбутнього в романі стає способом демістифікації

американського міфу про прогрес, науково-технічний розвиток і безмежні можливості індивіда.

Одним із провідних чинників антиутопічності є механістичне уявлення про людину, яке у романі набуває гротескної форми. Герой Кілгор Траут проповідує ідею про те, що людські істоти – лише «складні машини». У тексті неодноразово підкреслюється, що його погляди є водночас абсурдними й водночас симптоматичними. В одному з епізодів читач натрапляє на твердження: *«Ви всі машини. Усе, що ви робите, – це результат збурень у внутрішніх механізмах, які вам не підвладні»* (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Цей фрагмент утілює не лише іронію, а й глибинну філософську тривогу. Сучасна критикиня О. Ruland зазначає, що К. Воннегут «іронізує над технократичною уявою про людину, але в його сатирі прихована серйозна етична пересторога щодо небезпеки втрати уявлення про свободу та відповідальність» [58, р. 57]. Отже, іронічне зображення майбутнього функціонує як спосіб викриття тих тенденцій, що можуть істотно порушити гуманістичні засади суспільства.

Важливим складником іронічного моделювання майбутнього є критика корпоративної культури та засилля реклами. У романі реклама перетворюється на самодостатню реальність, яка витісняє автентичний досвід і підмінює його симулякром. В одному з фрагментів автор зауважує: *«Вони жили в країні, де реклама була правдивішою за історію, бо історії вже ніхто не читав»* (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Сатирична інтонація не приховує того факту, що рекламний дискурс у романі – це не просто комічний елемент, а симптом суспільства, де цінності формуються ринком і підпорядковують собі людську уяву. У цьому контексті J. Boyd стверджує, що антиутопія К. Воннегута «впливає з надмірної присутності комерційних міфів у мисленні громадян, які більше довіряють брендам, ніж власному досвіду» [18, р. 140].

Одним із найяскравіших персонажів, на якому зосереджено увагу авторської сатири, є Двейн Гувер. Його психічна криза демонструє наслідки глибокого відчуження, породженого ринковим мисленням і культурою успіху. У

романі сказано: «*Гувер відчував, що світ розсипався на гвинтики, і тільки він це помічав*» (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Емоційна напруга цього вислову сформована іронічним контекстом: герой і справді «розсипається», стаючи жертвою логіки суспільства, що вимірює людину її економічною ефективністю. Деннісон справедливо підкреслює, що «антиутопічний потенціал Воннегута проявляється в аналізі повсякденних форм насильства, прихованих у структурі привілеїв і нерівності» [22, р. 82]. Багатство Гувера забезпечує йому соціальну недоторканність, у той час як інші персонажі живуть у стані постійної економічної вразливості. Іронія у змалюванні цих контрастів виконує викривальну функцію, оголюючи механізми соціальної несправедливості.

Ще одним промовистим антиутопічним елементом є комунікативна криза, властива суспільству роману. Мова постає зруйнованою, позбавленою здатності забезпечувати взаєморозуміння. У тексті читаємо: «*Люди говорили багато, але ніхто нікого не чув*» (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Така мовна ентропія, за словами D. McGilly, є «одним із центральних механізмів постмодерної антиутопії, де інформаційне перевантаження перетворює спілкування на шум» [48, р. 102]. К. Воннегут не лише іронізує над безглуздістю мовного хаосу, а й демонструє, що руйнування комунікації веде до ерозії соціальної довіри.

Особливої ваги набуває металітературний вимір тексту. Автор з'являється у романі як персонаж, чим вказує на штучність художнього світу та підсилює іронічний ефект. У кульмінаційний момент він визнає: «*Я створив цей світ, і мені соромно за нього*» (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Це висловлювання підважує авторитет будь-якої завершеної моделі майбутнього й вказує на відповідальність творця за світ, який він вибудовує. Критикиня К. Grayson зазначає, що К. Воннегут «руйнує претензію літератури на абсолютну істину й пропонує етику сумніву, властиву постмодерній культурі» [30, р. 44]. Отже, антиутопічний вимір роману не зводиться до змалювання деградованого

суспільства, а охоплює також рефлексію над самою природою оповіді та механізмами творення альтернативних світів.

У підсумку іронічне моделювання майбутнього та антиутопічні мотиви у романі «Сніданок для чемпіонів» формують складний художній комплекс, спрямований на критику дегуманізуючих чинників сучасності. К. Воннегут не зображує тоталітарний кошмар, подібний до класичних антиутопій ХХ століття, натомість він зосереджується на тих процесах, що поступово й непомітно руйнують людські зв'язки. Іронія у його творі виконує подвійну функцію: з одного боку, висміює абсурдність суспільних норм, а з іншого – виявляє хисткість самої ідеї прогресу, який може обернутися на деградацію. Критичне ставлення до технократичного мислення, викриття соціальної нерівності, аналіз руйнування комунікації та рефлексія над природою художнього творення закономірно приводять автора до гуманістичного висновку про необхідність збереження людяності. У фіналі оповідач промовляє фразу, що звучить як гірка, але надійна іронічна максима: *«Ми всі можемо стати чемпіонами, якщо згадаємо, що ми не машини»* (К. Воннегут «Сніданок для чемпіонів»). Саме ця формула окреслює етичний горизонт роману, у якому іронія стає способом говорити про майбутнє як відповідальність, а не як пророцтво.

Отже, здійснений аналіз поетики іронії у творчості Курта Воннегута свідчить, що іронія є системоутворювальним принципом його художнього мислення, який визначає як тематичний спектр творів, так і особливості їхньої нарративної організації. Іронія у К. Воннегута виходить за межі локального стилістичного прийому й постає як універсальний інструмент осмислення кризових явищ сучасної цивілізації, зокрема дегуманізації, технократичного мислення, моральної безвідповідальності та екзистенційної розгубленості людини в умовах пізньомодерного світу. Саме через іронічну оптику письменник вибудовує власну модель художнього світу, у якому сміх і трагедія перебувають у нерозривній взаємодії.

Дослідження засвідчило, що поетика іронії у творчості К. Воннегута характеризується багаторівневістю та функціональною поліфонічністю. Іронія реалізується на лексико-семантичному рівні через семантичні зсуви, оксиморонні поєднання, навмисне зниження стилю та використання псевдонаукової або канцелярської лексики в емоційно насичених контекстах. На синтаксичному рівні вона актуалізується через повтори, паралельні конструкції, короткі фрази з афористичним звучанням, що створюють ефект дистанціювання й водночас підсилюють оцінний потенціал висловлювання. Текстовий рівень поетики іронії формується за рахунок композиційних розривів, фрагментарності наративу та поєднання різнорідних жанрових елементів, що відповідає постмодерній естетиці.

Особливе місце в іронічній поетиці К. Воннегута посідає наративна іронія, яка виникає внаслідок взаємодії авторського голосу, голосу оповідача та перспективи персонажів. Наявність ненадійного або самоіронічного оповідача сприяє формуванню критичної дистанції між подіями та їх інтерпретацією, залучаючи читача до активного процесу смислотворення. Авторська самоінтервенція, характерна для низки творів К. Воннегута, підсилює метатекстуальний вимір іронії та демонструє умовність художньої реальності, що водночас є засобом етичної рефлексії над відповідальністю митця.

Важливим аспектом поетики іронії є її тісний зв'язок із гротеском і чорним гумором, які у творчості К. Воннегута функціонують як засоби художнього оголення абсурдності соціальних і наукових міфів. Гротескна деформація образів науки, політики та релігії дозволяє письменникові викривати небезпеку редуccionістського мислення, що ігнорує гуманістичні цінності. Чорний гумор, своєю чергою, трансформує апокаліптичні та травматичні мотиви в об'єкти іронічного осмислення, позбавляючи їх пафосу та водночас посилюючи критичний ефект. Таке поєднання сміхового й трагічного створює специфічний емоційний реєстр, у межах якого іронія стає формою етичного спротиву.

Аналіз підтвердив, що іронія у К. Воннегута виконує низку взаємопов'язаних функцій, серед яких провідними є оцінна, деміфологізувальна, комунікативна та світоглядна. Через іронію автор піддає сумніву ідеї прогресу, раціональності та об'єктивної істини, пропонуючи натомість модель світу, у якій домінує плюральність смислів і необхідність морального вибору. Водночас іронія слугує засобом встановлення особливого типу діалогу з читачем, побудованого на спільності культурного коду та готовності до інтерпретаційної співучасті. Така стратегія передбачає активну роль реципієнта, який має розпізнати іронічні сигнали та реконструювати приховані смисли.

Під час дослідження також було з'ясовано, що поетика іронії у творчості К. Воннегута має виразний гуманістичний вектор. Попри домінування сатиричних і скептичних інтонацій, іронія письменника не зводиться до цинізму або тотального заперечення. Навпаки, вона спрямована на збереження уявлення про цінність людяності в умовах кризового світу. Іронічна дистанція дозволяє авторові водночас критикувати й співчувати, поєднуючи інтелектуальну стриманість із емоційною залученістю. Саме ця амбівалентність надає іронії Воннегута особливої етичної напруги.

Отже, результати третього розділу дають підстави стверджувати, що поетика іронії у творчості Курта Воннегута є цілісною художньо-філософською системою, у межах якої іронія виступає засобом критичного осмислення дійсності та формування авторської картини світу. Її багаторівнева реалізація, функціональна насиченість і поєднання з іншими сміховими модусами забезпечують глибину та актуальність художнього дискурсу письменника. Зроблені висновки підтверджують доцільність подальшого дослідження іронії як ключового елементу постмодерної поетики та відкривають перспективи для аналізу міжкультурних і перекладознавчих аспектів творчості К. Воннегута, що становить важливий напрям подальших наукових студій.

Отже, проведений аналіз поетики іронії у творчості Курта Воннегута свідчить, що іронія є системотвірним принципом його художнього мислення та визначальною рисою індивідуального стилю письменника. Вона пронизує всі рівні тексту – від наративної організації й образної системи до жанрової структури та авторської позиції, виконуючи не лише естетичну, а й глибоку світоглядну та етико-філософську функцію. Іронія у К. Воннегута постає як засіб критичного осмислення реальності, що дозволяє оголити абсурдність сучасного світу, не вдаючись до прямого моралізаторства.

У процесі дослідження встановлено, що поетика іронії у прозі К. Воннегута ґрунтується на поєднанні різних сміхових модусів, серед яких особливе місце посідають гротеск, чорний гумор і ситуаційна іронія. Їх взаємодія формує багатовимірний іронічний простір, у якому комічне нерозривно пов'язане з трагічним. Така художня стратегія дає змогу письменникові репрезентувати травматичний досвід війни, техногенних катастроф і морального спустошення людини другої половини ХХ століття в іронічно дистанційованій формі, що водночас зберігає емоційну напругу й гуманістичний пафос.

Важливим результатом аналізу є усвідомлення того, що іронія у К. Воннегута не має деструктивного або нігілістичного характеру, попри зовнішню скептичність і сатиричну заостреність. Навпаки, вона спрямована на захист базових людських цінностей – життя, співчуття, моральної відповідальності. Іронічне зображення науки, політики, війни та масової культури виявляє небезпеку бездумного прогресу й дегуманізації, закликаючи читача до критичного переосмислення нав'язаних ідеологічних моделей. У цьому сенсі іронія стає формою етичного протесту й способом збереження внутрішньої свободи людини в абсурдному світі.

З'ясовано, що специфіка іронічної поетики К. Воннегута тісно пов'язана з особливостями його наративної манери. Авторська присутність, метатекстуальність, фрагментарність оповіді та активне руйнування ілюзії художньої правдоподібності створюють умови для іронічної гри з читачем. У цій

грі читач не виступає пасивним спостерігачем, а залучається до процесу інтерпретації, що відповідає постмодерному розумінню літератури як відкритого простору смислів. Іронія, відтак, виконує комунікативну функцію, сприяючи встановленню інтелектуального діалогу між автором і реципієнтом.

У межах розділу також підтверджено, що поетика іронії у творчості Курта Воннегута органічно вписується в ширший контекст постмодерної літератури, водночас зберігаючи виразну індивідуальність. На відміну від іронії як гри заради гри, характерної для окремих постмодерних практик, іронія К. Воннегута має чітко окреслений гуманістичний вектор. Вона слугує інструментом осмислення меж людського знання, відповідальності митця та можливостей літератури впливати на моральну свідомість суспільства.

Отже, поетика іронії у творчості Курта Воннегута постає складним багатофункціональним явищем, що поєднує художню експресію з філософською рефлексією. Вона є ключем до розуміння авторської картини світу та дозволяє інтерпретувати його прозу як глибоко критичну, але водночас співчутливу відповідь на виклики сучасності. Отримані результати підтверджують доцільність подальшого дослідження іронії як провідної категорії не лише в індивідуальній творчості К. Воннегута, а й у ширшому контексті англomовної постмодерної літератури.

ВИСНОВКИ

У результаті виконаного дослідження було з'ясовано, що іронія є одним із провідних стилістичних і світоглядних засобів сучасної англійської прози, який відображає глибинні трансформації художнього мислення другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Зміна уявлень про істину, суб'єктність, авторитет наративу та роль літератури в суспільстві зумовила активне залучення іронії як універсального інструмента осмислення реальності. У сучасному художньому дискурсі іронія перестає бути лише тропом або локальним стилістичним прийомом і постає як комплексна категорія, що формує структуру тексту, авторську позицію та специфіку комунікації з читачем.

У теоретичному розділі роботи було узагальнено основні підходи до вивчення іронії в сучасній лінгвістиці та літературознавстві. Аналіз праць провідних дослідників засвідчив, що іронія розглядається як багаторівневе явище, яке функціонує на семантичному, прагматичному, когнітивному та дискурсивному рівнях. Особливу увагу приділено комунікативній природі іронії, її залежності від контексту, інтенції мовця та інтерпретаційних стратегій реципієнта. З'ясовано, що сучасні підходи до іронії акцентують не лише на протиставленні буквального й імпліцитного значення, а й на ролі іронії як засобу дистанціювання, оцінювання та критичного переосмислення дійсності.

У межах дослідження особливостей реалізації іронії в сучасній англійській прозі було доведено, що іронія виступає основним елементом постмодерної поезики, пов'язаним із деконструкцією традиційних жанрових і наративних моделей. Вона активно взаємодіє з такими художніми явищами, як інтертекстуальність, метатекстуальність, фрагментарність оповіді, пародія та жанрова гібридизація. У сучасному прозовому тексті іронія часто слугує засобом руйнування ілюзії художньої правдоподібності, змушуючи читача усвідомлювати умовність будь-якого наративу та брати активну участь у конструюванні смислів.

Аналіз художніх текстів сучасної англійської прози показав, що іронія реалізується в різних формах і модифікаціях, серед яких особливе місце посідають ситуаційна іронія, гротеск, чорний гумор і трагічна іронія. Їх використання зумовлене прагненням авторів відобразити суперечливість сучасного світу, у якому проголошені гуманістичні цінності часто вступають у конфлікт із реальними соціальними, політичними та технологічними процесами. Іронія в такому контексті виконує критичну функцію, оголюючи абсурдність масової культури, війни, бюрократичних систем і псевдонаукових ідеологій.

На матеріалі творчості Курта Воннегута було продемонстровано, що іронія може виконувати не лише деструктивну, а й конструктивну роль. Поетика іронії у його прозі поєднує сатиричну загостреність із виразним гуманістичним пафосом, спрямованим на захист людської гідності та моральної відповідальності. Іронія у К. Воннегута є способом художнього опрацювання травматичного досвіду війни, насильства й дегуманізації, що дозволяє зберегти критичну дистанцію, не втрачаючи емоційної залученості. Такий підхід підтверджує тезу про те, що іронія в сучасній англійській прозі часто функціонує як форма етичної рефлексії, а не лише як засіб комічного ефекту.

Важливим результатом роботи є висновок про те, що іронія в сучасній англійській прозі відіграє важливу роль у формуванні особливого типу взаємодії між автором і читачем. Іронічний текст передбачає активного, підготовленого реципієнта, здатного розпізнавати приховані смисли, інтертекстуальні алюзії та прагматичні наміри автора. Отже, іронія виступає не тільки стилістичним засобом, а й механізмом інтелектуальної комунікації, що розширює межі традиційного розуміння художнього тексту.

Окремим результатом дослідження стало виконання завдання з оцінки соціально-культурного та естетичного значення іронії в англійській літературі кінця XX – початку XXI століття. У ході аналізу встановлено, що іронія в цей період виступає не лише художнім прийомом, а й важливим інструментом соціокультурної рефлексії, який відображає кризу традиційних цінностей,

недовіру до універсальних істин і скептичне ставлення до ідеологічних наративів сучасності. Через іронічну дистанцію письменники осмислюють досвід війни, масової культури, технократичного прогресу та інформаційного перевантаження, перетворюючи іронію на форму інтелектуального спротиву та засіб критичного аналізу реальності.

Естетичне значення іронії в англійській прозі досліджуваного періоду виявляється у формуванні нових художніх стратегій, що поєднують комічне й трагічне, гру й серйозність, фрагментарність і смислово багатозначність. Іронія сприяє оновленню наративних форм, активному використанню метатекстуальних і інтертекстуальних прийомів, а також переосмисленню ролі автора й читача в художньому процесі. Таким чином, іронія постає як естетичний принцип, що забезпечує відкритість тексту до множинних інтерпретацій і водночас зберігає його критичний та гуманістичний потенціал, що підтверджує її ключове значення для розвитку англійської літератури кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що іронія як стилістичний засіб у сучасній англійській прозі є складним, багатофункціональним явищем, яке поєднує естетичні, когнітивні та світоглядні виміри. Вона відображає кризу стабільних смислів і водночас слугує інструментом їх художнього переосмислення. Проведене дослідження підтвердило, що іронія є одним із найефективніших засобів репрезентації суперечностей сучасного світу та важливим елементом індивідуального стилю провідних англійських письменників.

Перспективи подальших досліджень убачаються у вивченні іронії в міждискурсивному та міжкультурному аспектах, а також у зіставному аналізі іронічних стратегій у різних національних літературах і перекладознавчому вимірі. Отримані результати можуть бути використані в курсах із стилістики, теорії літератури, аналізу художнього тексту та при подальших наукових розвідках, присвячених проблемам сучасної англійської прози.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вежбицька А. Іронія в сучасній англійській прозі: лінгвістично-прагматичний аналіз. Київ : Академвидав, 2015. 248 с.
2. Войтович Н. Постмодерна проза та стратегія критичного осмислення: іронія в наративі. Львів : ЛНУ, 2016. 208 р.
3. Горобець О. Іронія як спосіб філософського мислення в американській літературі ХХ століття. *Слово і Час*. 2020, № 4, с. 45–56.
4. Діденко Н. В. Мовні засоби вираження іронії в оповіданнях В. Камінера. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2017. № 3. С. 45–54.
5. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Київ : Основи, 2007. 398 с.
6. Карпіловська Є. Мовні механізми створення комічного. Київ : КММ, 2015.
7. Коваль А. Практична стилістика сучасної української мови. Київ : Вища школа, 2007.
8. Кононенко І. Іронія як засіб художньої критики в сучасній англійській прозі. Київ : Видавничий центр КНУ, 2014. 216 р.
9. Кузьменко В. Гротеск і катастрофізм у американській постмодерній прозі. Київ : Либідь, 2017. 256 с.
10. Куролесова О. Прагматика мовленнєвих актів: теорія і практика. Київ : НаУКМА, 2019.
11. Лотман Ю. М. Семиосфера. Таллінн : Александра, 1992.
12. Струць Р. Різновиди іронії. Наукові записки НаУКМА. 1998. Т. 4. С. 37–42.
13. Attardo S. Irony and Humor. Berlin : Mouton de Gruyter, 2001. 310 с.
14. Atwood M. In Other Worlds: SF and the Human Imagination. Toronto : McClelland & Stewart, 2015. 368 р.

15. Barnes J. *Nothing to Be Frightened Of*. London : Jonathan Cape, 2008. 288 p.
16. Bauman Z. *Intellectuals and Politics*. Oxford : Blackwell, 1992. 192 p.
17. Booth W. C. *A Rhetoric of Irony*. Chicago : University of Chicago Press, 1974. 292 c.
18. Boyd J. *Satire and American Futures*. New York: Columbia University Press, 2019. 312 p.
19. Clark H. *Irony and Language*. Oxford : Oxford University Press, 2009. 242 p.
20. Clark H., Gerrig R. On the Pretense Theory of Irony. *Journal of Experimental Psychology: General*. 1984. Vol. 113, No. 1. P. 121–126.
21. Colebrook C. *Irony*. London : Routledge, 2004. 206 c.
22. Dennison A. *Violence and Privilege in Postmodern American Fiction*. Chicago : University of Chicago Press, 2022. 204 p.
23. Dunne J. Tragicomedy and the Postmodern Apocalypse: Reading Cat's Cradle. *Studies in the Novel*, 2019, Vol. 51(3), pp. 367–385.
24. Eagleton T. *Literary Theory: An Introduction*. 2nd ed. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1996. 208 p.
25. Finkielkraut A. *La défaite de la pensée*. Paris : Gallimard, 1987. 215 p.
26. Fowles J. *Wormholes: Essays and Occasional Writings*. London : Jonathan Cape, 1998. 496 p.
27. Gass W. H. *Finding a Form*. New York : Knopf, 1994. 256 p.
28. Gibbs R. *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
29. Gornostaeva A. A. Irony as a Cultural and Language Phenomenon. *RUDN Journal of Language Studies, Semiotics and Semantics*. 2019. Vol. 10, No. 4. P. 990–1002.

30. Grayson K. *Irony and Ethics in Contemporary Narrative*. London : Routledge, 2021. 176 p.
31. Grayson K. *Irony, Belief, and Postmodern Fiction*. London : Routledge, 2022. 184 p.
32. Grice H. P. *Logic and conversation. Syntax and Semantics*. 1975. Vol. 3. P. 41–58.
33. Harris M. *Vonnegut and the Ethics of Laughter*. New York : Bloomsbury Academic, 2020. 214 p.
34. Harris M. “Vonnegut’s Anti-Utopian Humanism.” *Journal of Modern Literature*, vol. 44, no. 3, 2021, pp. 89–105.
35. Hutcheon L. *Irony’s Edge: The Theory and Politics of Irony*. London; New York : Routledge, 1994. 248 c.
36. Hutcheon L. *A Poetics of Postmodernism*. New York: Routledge, 1988. 268 p.
37. Jameson F. *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham : Duke University Press, 1991. 445 p.
38. Klinkowitz J. *The Vonnegut Effect*. Columbia, SC : University of South Carolina Press, 2012. 232 c.
39. Kristeva J. *Séméiotikè. Recherches pour une sémanalyse*. Paris : Seuil, 1969. 318 p.
40. Kristeva J. *Revolution in Poetic Language*. New York : Columbia University Press, 1984. 292 p.
41. Kristeva J. *The Kristeva Reader* / ed. by T. Moi. New York : Columbia University Press, 1986. 352 p.
42. Lakoff G. *Women, Fire, and Dangerous Things*. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 614 p.
43. Leech G., Short M. *Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. 2-ге вид. Harlow; London: Pearson Longman / Routledge, 2007. 404 p.

44. Lesyik I. V. The place of the phenomenon of irony in linguistics: basic approaches and levels of analysis. *Current Issues of Linguistics and Translation Studies*. 2021. P. 112–118.
45. Lindsay P., Kruse J. *Pragmatics of Irony*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 224 c.
46. Lyotard J.-F. *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Trans. by G. Bennington, B. Massumi. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1984. 160 p.
47. Marvin T. *Narrative Irony in Modern Prose*. London : Routledge, 2008. 192 p.
48. McGilly D. *Language, Noise, and Postmodern Condition*. Boston : Academic Studies Press, 2023. 224 p.
49. McGilly D. *Politics as Farce in Postwar American Fiction*. Boston : Academic Studies Press, 2023. 256 p.
50. McGinn M. *Humor, Catastrophe, and the Ethics of Imagination in Vonnegut's Works*. London : Routledge, 2021. 244 p.
51. McHale B. *Postmodernist Fiction*. London; New York : Methuen / Routledge, 1987. 264 c.
52. Mitchell D. *Ghostwritten*. London : Sceptre, 1999. 426 p.
53. Muecke D. C. *The Compass of Irony*. London : Methuen, 1969. 202 c.
54. Mustazza L. *Irony and Narrative Strategies in Contemporary Literature*. New York : Palgrave Macmillan, 2010. 256 p.
55. Norris C. *The Ethics of Irony: Postmodern Narratives and the Limits of Knowledge*. Oxford: Clarendon Press, 2015. 233 p.
56. Prystupa B. B. *FRAME AS A COGNITIVE MODEL OF IRONIC MEANING*. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University*. 2021. Series 9. C. 103–110.
57. Rorty R. *Contingency, Irony, and Solidarity*. Cambridge : Cambridge University Press, 1989. 224 p.

58. Ruland O. *Ethics of Irony in Postwar American Fiction*. Toronto : University of Toronto Press, 2020. 198 p.
59. Ruland O. *Humor and Catastrophe in American Postmodernism*. Toronto : University of Toronto Press, 2021. 198 p.
60. Siffin W. *Presupposition and Pragmatic Meaning*. Oxford : Oxford University Press, 2010. 98 c.
61. Sparks T. The Absurd Imagination: Postmodern Irony in Vonnegut's Fiction. *Journal of American Studies*, 2018, Vol. 52(4), pp. 789–804.
62. Sperber D., Wilson D. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford : Blackwell, 1986. 326 p.
63. Ricoeur P. *Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation*. Ttrans. by J. B. Thompson. Cambridge : Cambridge University Press, 1981. 314 p.
64. Ricoeur P. *The Rule of Metaphor: Multi-Disciplinary Studies of the Creation of Meaning in Language*. London : Routledge, 1977. 384 p.
65. Tally R. T. *Kurt Vonnegut and the American Novel: A Postmodern Iconography*. New York : Bloomsbury, 2020. 208 p.
66. Vergez R. Cognitive mechanisms in ironic discourse. *Journal of Pragmatics*. 2017. Vol. 113. P. 200–210.
67. Vonnegut K. *Wampeters, Foma & Granfalloon*. New York : Dell Publishing, 1974. 208 p.
68. Waugh P. *Literary Theory and Criticism: An Oxford Guide*. Oxford : Oxford University Press, 2006. 618 c.
69. Wilson D., Sperber D. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford : Blackwell, 1995. 254 c.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Барнс Дж. *Історія світу в 10 ½ розділах*. Пер. Ю. Прохасько. Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. 352 с.

2. Барнс Дж. Флоберів папуга. Київ : Темпора, 2018. 320 с.
3. Воннегут К. Бойня номер п'ять. Пер. О. Логвиненко. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2020. 320 с.
4. Воннегут К. Колиска для кішки. Пер. з англ. П. Соколовського. Львів : Видавництво Старого Лева, 2017. 192 с.
5. Воннегут К. Сніданок для чемпіонів. Київ : Смолоскип, 2007. 256 с.
6. Воннегут К. Сніданок для чемпіонів, або Прощавай, чорний понеділку! Пер. з англ. О. Миколенко. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 304 с.
7. Етвуд М. Оповідь служниці. Пер. О. Коваль. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 368 с.
8. Мак'юен І. Спокута. Пер. Г. Кирпа. Київ : Наш Формат, 2019. 512 с.
9. Мітчелл Д. Хмарний атлас / пер. О. Дубчак. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2013. 576 с.
10. Орвелл Дж. 1984. Київ : КСД, 2016. 328 с.
11. Фаулз Дж. Коханка французького лейтенанта. Пер. О. Стукал. Київ : Основи, 2016. 432 с.
12. Шекспір В. Ромео і Джульєтта. Київ : А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2008. 120 с.

ДОДАТКИ

*Додаток А***Публікації в наукових та науково-практичних джерелах**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів**

**Кафедра германської і української філології
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра іноземних мов і методики викладання
Кафедра української та зарубіжної літератури і
порівняльного літературознавства**

**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології та лінгводидактики**

**ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Факультет романо-германської філології
Кафедра теоретичної та прикладної фонетики англійської мови**

**«МОВА І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**20 ЛИСТОПАДА 2025 Р.
М. ПОЛТАВА**

Ishchenko Tetyana VERBAL CHALLENGES OF INTERCULTURAL COMMUNICATION	96
Коккіна Ліліта НЕГАТИВНІСТЬ ЯК ЕСТЕТИЧНИЙ ПРИНЦИП У РОМАНІ ФРЕДЕРІКА БЕГБЕДЕРА «CONFESSIONS D'UN HÉTÉROSEXUEL LÉGÈREMENT DÉPASSÉ»	98
Каліш Артем <i>Науковий керівник – Люлька Вікторія</i> СТРАТЕГІЇ ВЕРБАЛЬНОГО ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	102
Клепач Олександра, Люлька Вікторія IRONY AS A MARKER OF AUTHORIAL STYLE IN MODERN ENGLISH PROSE	105
Кравченко Вікторія ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ МОВИ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ	108
Перцева Вікторія ВЗАЄМОДІЯ КУЛЬТУР ЯК ОСНОВА ЛІНГВІСТИЧНОГО ЗАПОЗИЧЕННЯ	111
Першін Володимир <i>Науковий керівник – Люлька Вікторія</i> ПЕРЕКЛАД ЖАРТІВ ТА КУЛЬТУРНИХ ВІДСИЛОК У СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ СЕРІАЛАХ	115
Порубай Наталія, Дедухо Алла МЕЖІ РЕАЛЬНОСТІ: ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИЙ РОМАН ЯК СИМУЛЯЦІЯ ДІЙНОСТІ	117
Починюк Інна, Авчиннікова Галина ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ НІМЕЦЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ПРО ДРУЖБУ ТА ЗРАДУ	121
Приходько Ганна ПИТАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	125
Рябуха Анастасія, Дедухо Алла ТРАГЕДІЯ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ: ВТРАТА СЕНСУ ЖИТТЯ ПІСЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В РОМАНІ ДЖЕКА ЛОНДОНА «МАРТІН ІДЕН»	126
Тарасенко Дмитро, Авчиннікова Галина МЕТАФОРІЧНІ ТА МЕТОНІМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ЗНАЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З «HEART»	130
Трибушко Анастасія, Дедухо Алла ПОСТІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ У РОМАНАХ УМБЕРТО ЕКО	133
Шкиря Леся ЛЮДИНА В УМОВАХ СИСТЕМНОЇ ДЕГУМАНІЗАЦІЇ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС У РОМАНАХ РЕЯ БРЕДБЕРІ	137

розмовної манери для підсилення експресивності або для виокремлення емоційного піку висловлення [1]. Отже, дискурсивні механізми забезпечують гнучке регулювання емоційного впливу, дозволяючи мовцеві варіювати ступінь відкритості, інтенсивності та соціальної прийнятності емоцій у комунікативній взаємодії.

Стратегії вербального вираження емоцій у сучасній англійській мові формують багаторівневу систему, що поєднує лексичні, граматичні, стилістичні та прагматичні механізми. Вибір стратегії визначається низкою чинників: комунікативною метою, ситуацією мовлення, соціальними ролями адресанта й адресата, а також контекстом культури та дискурсу. Еволюція мовних засобів супроводжується зростанням експресивності, появою нових емоційно маркованих одиниць, активною взаємодією стандартних і розмовних форм та підсиленням ролі медіа-комунікації. Таким чином, вербальна репрезентація емоцій є динамічним і культурно обумовленим явищем, що відображає зміни у соціальній поведінці, міжособистісній взаємодії та сучасних мовних практиках.

Джерела та література

1. Городецька О. Дискурсивні маркери у вираженні емоцій англомовного комунікативного простору. *Лінгвістичні студії*. 2020. №41. С. 58–65.
2. Коваль В. Стилiстичнi засоби експресивностi в англiйськiй мовi сучасних медiа. *Фiлологiчний часопис*. 2019. №7. С. 112–119.
3. Dewaele J.-M. *Understanding Emotions in Multilingual Contexts*. London : Bloomsbury Academic, 2022. 236 p.

IRONY AS A MARKER OF AUTHORIAL STYLE IN MODERN ENGLISH PROSE

Клепач Олександра,
здобувач 2 курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти спеціальності Філологія (Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – англійська
Полтавського державного аграрного університету;
Люлька Вікторія,
доцент кафедри германської і української філології
Полтавського державного аграрного університету,
кандидат філологічних наук, доцент

In contemporary English prose, irony serves not merely as a rhetorical device

but as a crucial marker of an author's individual style and worldview. It functions as a means of expressing complex attitudes toward characters, events, and social realities, allowing writers to convey implicit meanings and multifaceted evaluations. Through irony, authors achieve a unique balance between emotional distance and engagement, enabling readers to interpret hidden layers of meaning and critically perceive the narrated reality.

Modern literary discourse demonstrates that irony has evolved from a purely humorous or satirical technique into a subtle tool of psychological and philosophical reflection. Writers such as Ian McEwan, Julian Barnes, and Zadie Smith employ irony to highlight contradictions of the postmodern world, reveal moral ambivalence, and challenge conventional narrative structures. The use of irony often defines the tone, narrative perspective, and communicative strategy of a text, shaping the distinctive stylistic identity of its author.

Modern literary discourse demonstrates that irony has evolved from a purely humorous or satirical technique into a subtle tool of psychological and philosophical reflection. Classical scholars such as Linda Hutcheon [5], and Wayne C. Booth [1] emphasized the dual nature of irony as both a linguistic and interpretative phenomenon, highlighting its role in shaping authorial intention and reader response. Contemporary researchers, including Claire Colebrook [2], Douglas C. Davies [4], Jonathan Culpeper [3], and Veronika Koller [6], examine irony as a cognitive and stylistic device in modern fiction, focusing on its role in identity construction, postmodern narrative strategies, and intercultural communication.

Therefore, the study of irony as a marker of authorial style contributes to a deeper understanding of how linguistic and stylistic choices reflect the writer's conceptual and aesthetic intentions. It also offers insight into broader cultural and communicative processes that shape modern English prose.

Irony in modern English prose performs multiple stylistic and communicative functions. It serves as a means of indirect evaluation, emotional distancing, and the creation of dialogic interaction between author and reader. From a linguistic perspective, irony relies on the incongruity between the literal and the intended meaning, thus engaging the reader in the process of interpretation. As Sperber and

Wilson's relevance theory suggests, irony activates inferential comprehension, inviting readers to detect implicit attitudes behind explicit statements.

In postmodern and contemporary fiction, irony often transcends its traditional humorous dimension. It becomes a narrative strategy that reflects ambiguity, skepticism, and the fragmentation of modern identity. For example, Julian Barnes in *A History of the World in 10½ Chapters* employs irony to question the reliability of historical truth and narrative authority. Similarly, Zadie Smith's *White Teeth* integrates irony into character portrayal and social commentary, exposing the contradictions of multicultural society. In these texts, irony is not merely a decorative element but a central mechanism that shapes the author's stylistic signature.

Furthermore, irony interacts with other stylistic devices such as parody, understatement, and metafiction, creating a polyphonic texture of meaning. It allows writers to combine irony with empathy, criticism with self-reflection, thereby expressing complex ethical and philosophical positions. The use of irony as a stylistic marker thus reveals the author's intellectual stance, emotional tone, and communicative strategy – all of which contribute to the individuality of literary style.

Irony, as a distinctive feature of modern English prose, functions as both a stylistic and conceptual instrument that reflects the author's worldview and aesthetic position. It allows writers to express critical distance, intellectual irony, or emotional ambivalence while preserving the multidimensionality of meaning. Through the interplay of literal and implied senses, irony becomes a key mechanism for revealing authorial individuality and establishing a unique communicative connection with the reader.

The analysis of contemporary English fiction demonstrates that irony contributes to the formation of authorial style by integrating linguistic creativity, philosophical reflection, and cultural commentary. It serves not only as an aesthetic device but also as a means of exploring identity, values, and truth in the postmodern context.

Therefore, the study of irony as a marker of authorial style offers valuable

insights into the evolution of modern English prose and enhances our understanding of how stylistic choices encode deeper ideological and emotional dimensions of literary discourse.

Sources and Literature

1. Booth W. C. *A rhetoric of irony*. University of Chicago Press. 1974. 234 p.
2. Colebrook C. *Irony*. Routledge. 2004. 108 p.
3. Culpeper J. *Impoliteness in interaction*. John Benjamins Publishing Company. 2011. 256 p.
4. Davies D. C. *Stylistics and modern English fiction: Language, context, and interpretation*. Palgrave Macmillan. 2016. 198 p.
5. Hutcheon L. *Irony's edge: The theory and politics of irony*. Routledge. 1998. 216 p.
6. Koller V. *Discourses of corporality: Irony, humor and gender in English media*. Bloomsbury Academic. 2020. 240 p.

ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ МОВИ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ АНАЛІЗУ

Кравченко Вікторія,
завідувач кафедри англійської та німецької філології,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
кандидат філологічних наук, доцент

У сучасному суспільстві засоби масової комунікації відіграють провідну роль у формуванні ціннісних орієнтирів, суспільної свідомості та політичної культури. Вони є не лише каналом передавання інформації, а й активним інструментом впливу на мислення, переконання та поведінку людей. Через мову медіа створюється певна картина світу, у якій відображаються й закріплюються ідеологічні уявлення про соціальну дійсність. Саме тому вивчення механізмів ідеологічного впливу у сфері масової комунікації стає важливим напрямом лінгвістичних і соціокогнітивних досліджень.

Політичний дискурс, що є невід'ємною складовою медійного простору, спрямований на спонукання адресатів до виконання “політично правильних” дій або надання “правильних” оцінок. Його мета полягає в пробудженні у реципієнтів певних намірів, формуванні переконань та стимулюванні до дії.